

35 років незалежності України

Економічні підсумки 1991–2026: аналіз, висновки, рекомендації

Український інститут майбутнього (UIF) — незалежний аналітичний центр, що працює з 2016 року. Досліджуємо економічні, соціальні та безпекові виклики України, готуємо аналітичні дослідження, стратегічні прогнози й рекомендації для держави, бізнесу та громадянського суспільства.

Місія: проєктуємо щасливе майбутнє для себе й прийдешніх поколінь.

У цифрах

250+

аналітичних досліджень

30+

стратегічних прогнозів

40+

соціологічних опитувань

Ключові напрями

- Макроекономіка
- Промислова політика
- Детінізація економіки
- Оборона і безпека
- Енергетика
- Транспортна інфраструктура
- Ветеранська політика
- Людський капітал
- Євроінтеграція
- Зовнішня політика

Експертиза

Над кожним напрямом працюють профільні експерти. Застосовуємо форсайт, сценарний аналіз та економічне моделювання.

Чому нам довіряють

- Спеціалізуємося на довгострокових сценаріях розвитку України
- Рахуємо економічні ефекти кожного сценарію в цифрах
- Працюємо незалежно від політичної кон'юнктури та маємо досвід співпраці з державними інституціями
- Об'єднуємо державу, бізнес, громадянське суспільство й міжнародних партнерів на спільному майданчику

м.Київ, провулок Памви Беринди, 6

uifuture.org // info@uifuture.org // +380 66 902 38 97

Website ▾

Facebook ▾

Telegram ▾

YouTube ▾

Instagram ▾

X ▾

Зміст

	0 Вступ	02
	1 Втрачена конвергенція	04
	2 Найгірша криза в незалежній історії	10
	3 Прогрес реальний, але повільний	16
	4 Найшвидша воєнно-промислова мобілізація	22
	5 Єдиний цивільний глобальний кластер	26
	6 Перемога і катастрофа одночасно	30
	7 Воєнна математика і її межі	32
	8 Шість формул, які спрацювали	38
	9 Петля, яка замикається сама на себе	42
	10 Вісім додаткових вимірів структурної слабкості	44
	11 НБУ, ВВП-структура, демографія, Economic Freedom	50
	12 Скільки коштували відкладені реформи: \$480–950 млрд втраченого добробуту	58
	13 Декомпозиція кумулятивних втрат	62
	14 Звідки дані — і де межі точності	66
	15 8 стратегічних блоків трансформації	68
	16 Замість висновку	70

Вступ

Польща і Україна стартували з однакових позицій у 1991 – \$7 654 vs \$7 195 ВВП ПКС/особу. Через 35 років Польща у 2,4 рази багатша. Сприяли цьому не кращий клімат чи вдаліша географія. Це відбулося через кращі рішення, які приймалися послідовно.

Я громадянин своєї держави, і я зацікавлений в її процвітанні. На жаль, це процвітання не відбувається саме по собі. Його не можна виміряти, випросити чи відкласти на потім. Його або створюють або втрачають. І якщо дивитися чесно, Україна десятиліттями втрачала більше, ніж створювала.

Ми звикли пояснювати свої поразки зовнішніми обставинами: кризами, геополітикою, війною. Але правда глибша і складніша: жодна зовнішня криза не була б настільки руйнівною, якби всередині існувала система, здатна витримувати удари. Кожен обвал, який переживала країна, оголював не лише силу зовнішнього тиску, а й слабкість внутрішніх основ – інститутів, економіки, корупції, відсутності стратегії розвитку.

Це дослідження не має комфортних висновків. Ми зафіксували очевидне: країна з великим потенціалом не стала успішною не тому, що їй завадили, а тому, що вона не змогла вибудувати систему, яка перетворює можливості на результат.

Ми втратили десятиліття. Втратили людей. Втратили економічну складність. Втратили позиції, які могли б займати сьогодні. І головне – ми втратили траєкторію. Україна не рухалась стабільно вперед, вона постійно починала заново.

Україна втратила не лише час. Поки Польща, Чехія, Естонія та низка інших держав перетворювали перехідний період на інструмент модернізації, Україна дедалі глибше занурювалася в модель відкладених рішень, коротких циклів виживання та хронічної інституційної незавершеності. Результат – економіка, яка пережила кілька хвиль відновлення, але так і не здійснила жодного системного стрибка.

І саме зараз слід міркувати по сьогоднішню як чергову про точку вибору. Або ми продовжуємо жити в логіці коротких рішень, і тоді наступні 10–20 років виглядатимуть так само, як попередні. Або ми визнаємо системні проблеми такими, якими вони є – без пом'якшень і самообману – і починаємо будувати іншу модель держави та економіки.

Дослідження відповідає на три запитання: що відбулось за 35 років, чому відбулось саме так – і що з цим можна зробити далі. Цифри взяті з першоджерел: *IMF, World Bank, SIPRI, НБУ, UCDI, ОЕС.*

Мета цього дослідження – показати механіку накопиченого відставання. Чому країна з потужною аграрною базою, великим людським капіталом, значними природними ресурсами та сильним IT- й оборонно-технологічним потенціалом досі не створила модель стійкого розвитку? Чому окремі успіхи не складаються в систему? І які саме структурні рішення відрізняють країни, що змогли вирватися вперед, від країни, яка десятиліттями залишається у стані незавершеного переходу?

«Втрачена конвергенція» – це спроба дати на ці запитання пряму відповідь через цифри, порівняння, інституційний аналіз і логіку причинно-наслідкових зв'язків. Бо без чесного діагнозу неможливо сформулювати ані стратегію відновлення, ані модель розвитку, яка дозволить Україні не просто відбудувати зруйноване, а нарешті вийти з багаторічної пастки наздоганяючого, але так і не здійсненого розвитку.

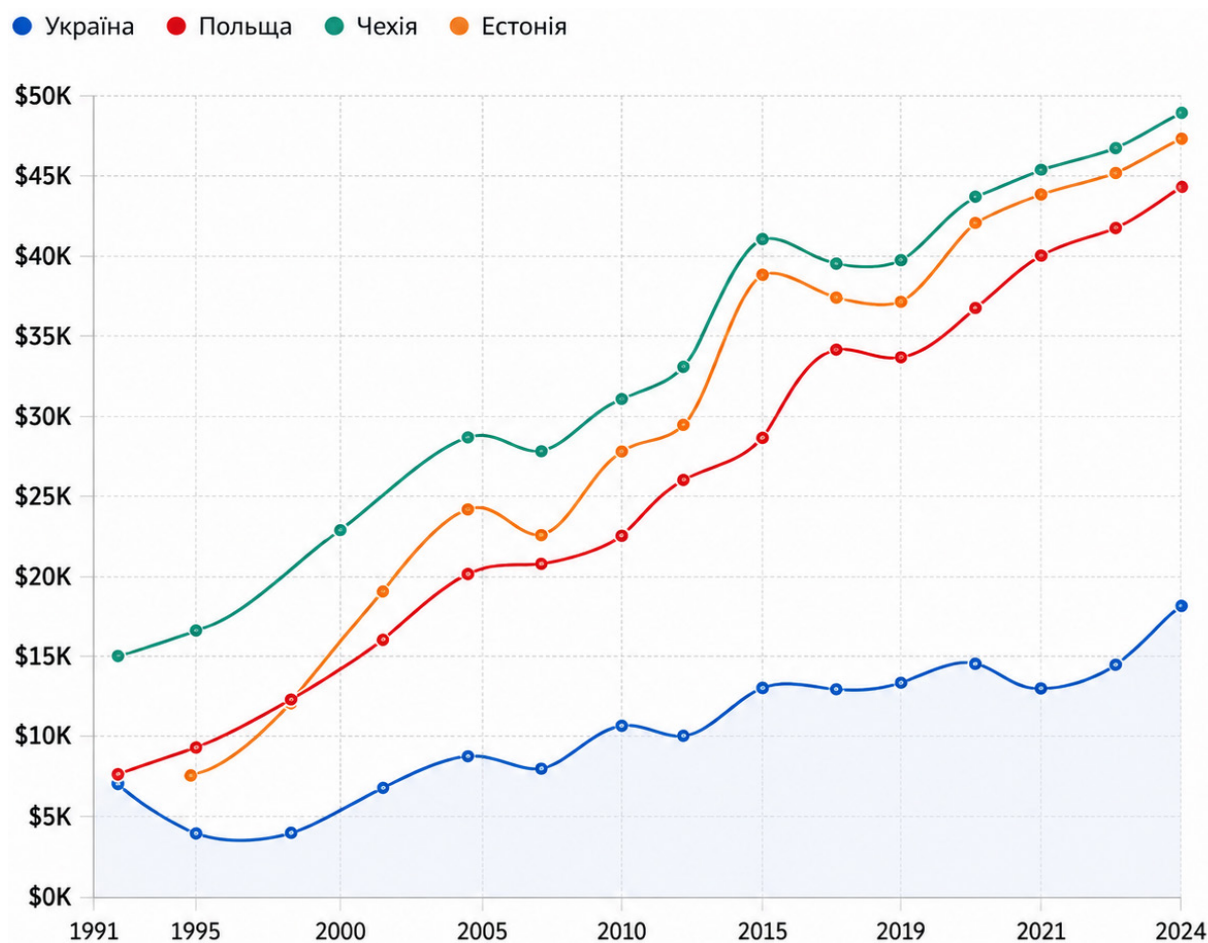
Втрачена конвергенція

ВВП: п'ять кризових відкочень і жодного системного стрибка

Номинальний ВВП України у 2025 р. вперше після 2022 р. перетнув **\$210 млрд** (*IMF WEO Oct 2025*). Психологічна позначка – але не стрибок, лише повернення до довоєнних рівнів 2021 р. (*\$199.8 млрд*). Тобто за три роки повномасштабної війни країна повернулася туди, де вже була.

За реальним **ВВП ПКС/особу** картина принципово інша. Польща у 1991 р. – **\$7 654**, Україна – **\$7 195**. Майже нарівні. Через 35 років: Польща **\$44 600**, Україна **\$18 550**. Розрив **2.4×**.

Рис 1. ВВП на душу населення: 1991–2024

Джерело: *IME, Worldbank*

Графік ВВП / особу це ілюструє чітко – дві лінії, які починають розходитись у 1993–1994 рр. і більше не сходяться.

І цей розрив не випадковий. Хронологія свідчить про низку системних шоків, що гальмували розвиток країни:

- **1991–1999: -55%** (кумулятивна оцінка) ВВП – трансформаційний колапс, гіперінфляція, розрив кооперативних зв'язків з Росією.
- **2008–2009: -15%** – відкрита фінансова система без буферів.
- **2014–2015: -22.8%** – анексія Криму, Донбас, девальвація 3×.
- **2020: -3.8%** – пандемія.
- **2022: -28.8%** – найглибше падіння за всю новітню історію. Кожен обвал знищував накопичені резерви і відкидав країну на 4–7 років назад.

Рис. 2 Хронологія системних шоків в Україні

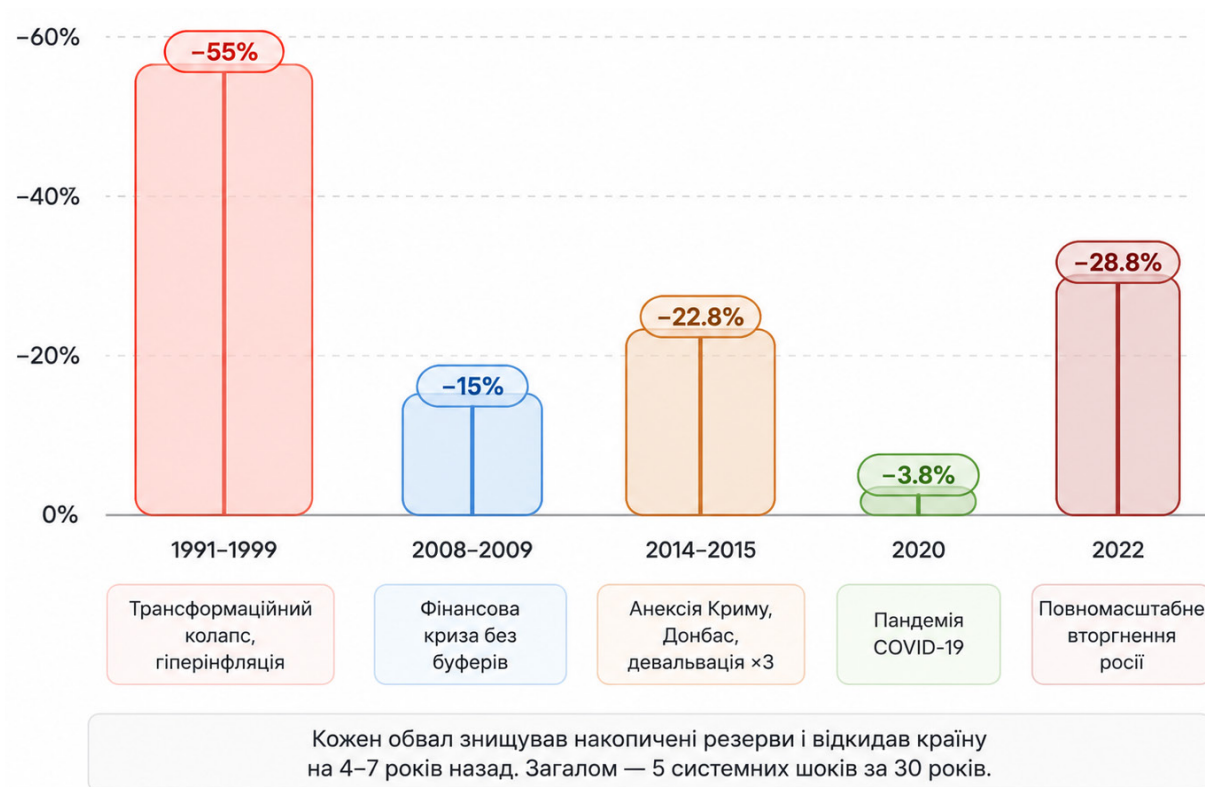
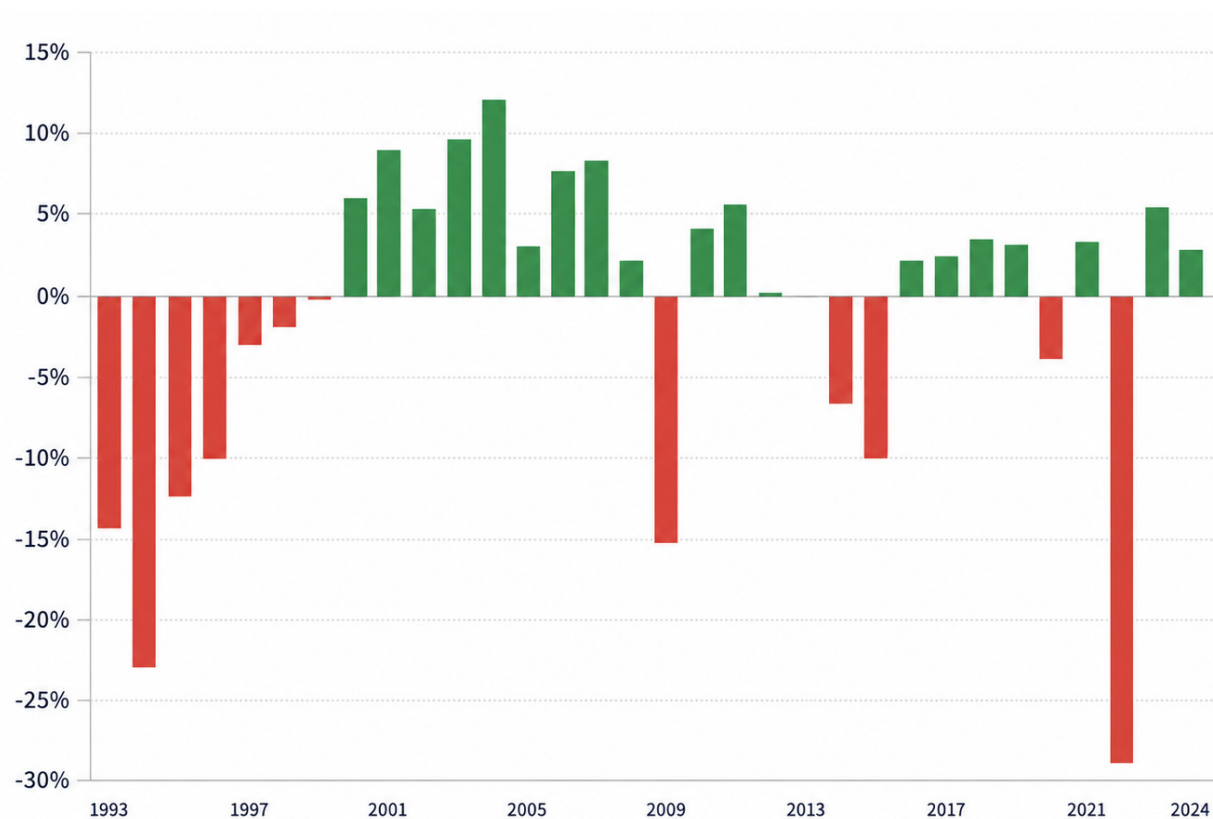

Рис. 3 Реальне зростання ВВП 1993–2024

Джерело: World Bank, WDI

Між кризами Україна зростала — **8–12%** на рік у 2000–2007 рр. На жаль, це зростання не створювало структурних змін. Воно спиралось на сировинні ціни, дешевий кредит і низьку базу.

Ніхто не вкладав у перетворення металургійної сировини на машинобудівний продукт. Ніхто не будував фінансові буфери. Тому при черговій кризовій ситуації система падала без захисту, що вказує на повну відсутність стратегії сталого розвитку.

З моменту отримання незалежності держава не має повноцінних орієнтирів до стратегічних цілей, та, відповідно, не має власних стабілізаційних механізмів.

Польща у часи фінансової кризи 2008–2009 рр. уповільнилась до **1.8%** зростання — найкращий результат серед країн ЄС. Порівняно з **-15%** в Україні — різниця очевидна.

Причина: Польща увійшла в кризу з профіцитом поточного рахунку, незалежним центральним банком і низьким зовнішнім боргом приватного сектору. Плюс — надходження єврофондів продовжувало фінансувати інфраструктуру навіть у кризові роки.

Рис. 4 Номінальний ВВП (млрд USD): 1991–2024

Джерело: [World Bank](#)

Держборг України: у 2025 р. досяг **98,4% ВВП** (\$213 млрд, УАН 9 трлн). Японія живе з **250%** вже 20 років, але позичає в єнах у власних жителів під **0.5–1%**. Україна позичає у доларах і євро під вищі, хоча і пільгові відсотки, що сприяє накопиченню боргу.

Показник **98,4%** — офіційна оцінка Мінфіну на базі прогнозованого ВВП 2025 року; якщо рахувати від номінального ВВП **\$210 млрд (IMF WEO)**, співвідношення вище **101%**. За оцінкою УІМ (лютий 2026), борг / ВВП по факту становив **101–102%**.

Зарплата: \$640 у 2025 р. — відновлення чи нова пастка?

Середня зарплата у 2025 р. — **~\$640/міс** (UAH 26 913, Держстат). Номінально рекорд. Але: Польща — **\$2 500+**, Чехія — **\$1700+**, Румунія — **\$1 500+**. Реальна купівельна спроможність нижча — інфляція 2022–2025 сукупно майже **50%+**.

Тобто причиною зростання зарплат є не продуктивність. Мобілізація й еміграція прибрали з ринку праці орієнтовно **4–6 млн осіб**. Підприємці платять більше за менший пул кадрів. [Дослідження ринку праці України](#), проведено-

го Європейською Бізнес Асоціацією, свідчить про дефіцит спеціалістів, завищені очікування зарплат з боку робітників, труднощі з бронюванням, вплив мобілізації, плинність кадрів та наступне підняття зарплат в 2026 році — це планують **94%** компаній. Але «дефіцитна» зарплата зникне, якщо мобілізовані повернуться або біженці масово репатріюються.

Слід зауважити, що за відсутності зростання продуктивності праці відносно зростання зарплат без негативних наслідків неможливе.

Рис. 5 Зарплата (USD/міс): 2000–2025 роки.

Джерело: Держстат / НБУ

Попри дефіцит кадрів, безробіття в Україні становить **14,3%** у 2024 р. проти **10,3%** у 2021 р. [MacroTrends](#) Це парадокс: є і безробітні, і незаповнені вакансії одночасно — через структурний розрив між навичками людей та потребами ринку.

Тобто зростання зарплат відображає дефіцит потрібних спеціальностей, а не загальний брак людей.

Найгірша криза в незалежній історії

Населення скоротилося з піку **52.2 млн** (1993) до **37.9 млн** (за даними Держстату, 2024). З них орієнтовно **5.9 млн** біженців в Європі (станом на лютий 2026 року) та близько **5 млн** на окупованих територіях (орієнтовний усе-реднений розрахунок). TFR менше **1.0**. Перекази трудових мігрантів склали **11.2% ВВП** (2018), що вказує на симптом системної слабкості. Станом на 2026 рік, якщо відняти від **37,9 млн** (Держстат) орієнтовну кількість біженців за кордоном і населення окупованих територій, підконтрольне населення оцінюється експертами в **28–29 млн** (дані є динамічними та потребують уточнення).

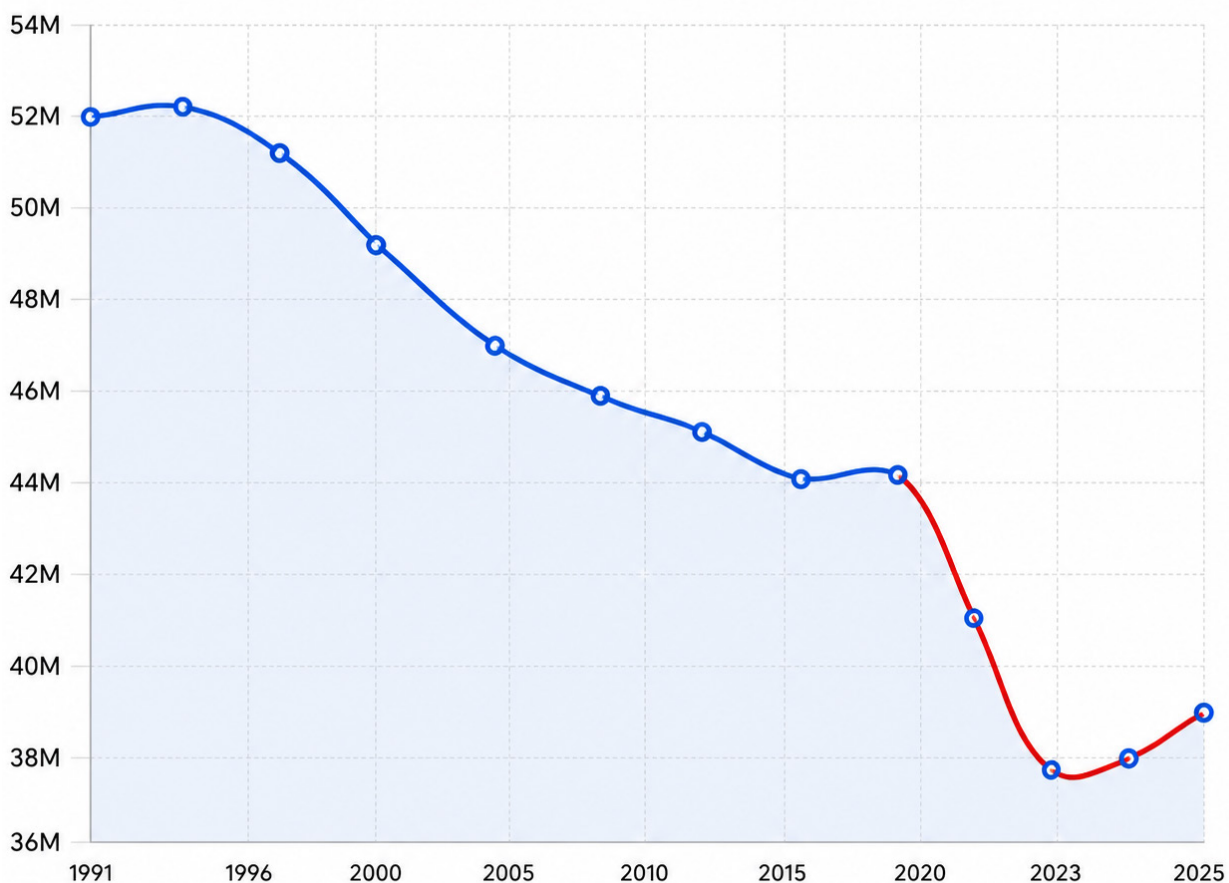
З початку 1990х спостерігається структурна депопуляція населення України, яка різко прискорилася з 2022 року. TFR стабільно нижче **1.5** після 2012 року, після 2022 → різке падіння (**<1.0**), що означає перехід у зону демографічного колапсу відтворення. У 2024 р. в Україні зареєстровано **495 090** смертей і лише **176 679** народжень.

Смертність перевищила народжуваність у **2.8** рази. Це найгірший показник з усіх років незалежної України. (*World Population Prospects 2024*)

За офіційними даними Мін'юсту України за I півріччя 2026 року: **73 292** народження та **259 853** смерті, тобто на одне народження припадає вже понад 3,5 смерті (майже 4 : 1). Без зростання народжуваності та повернення значної частини вимушених мігрантів демографічне скорочення залишатиметься одним із головних довгострокових обмежень економічного розвитку України.

Очікувана тривалість життя значно скоротилася: поступове зростання спостерігалось до 2021 року, але з 2022: суттєве скорочення. Україна зараз у демографічній пастці: низька народжуваність, висока смертність, масова міграція мають ефект синергії одне до одного.

Рис. 6 Графік динаміки населення (млн осіб) 1991–2025

Джерело: UN WPP 2024

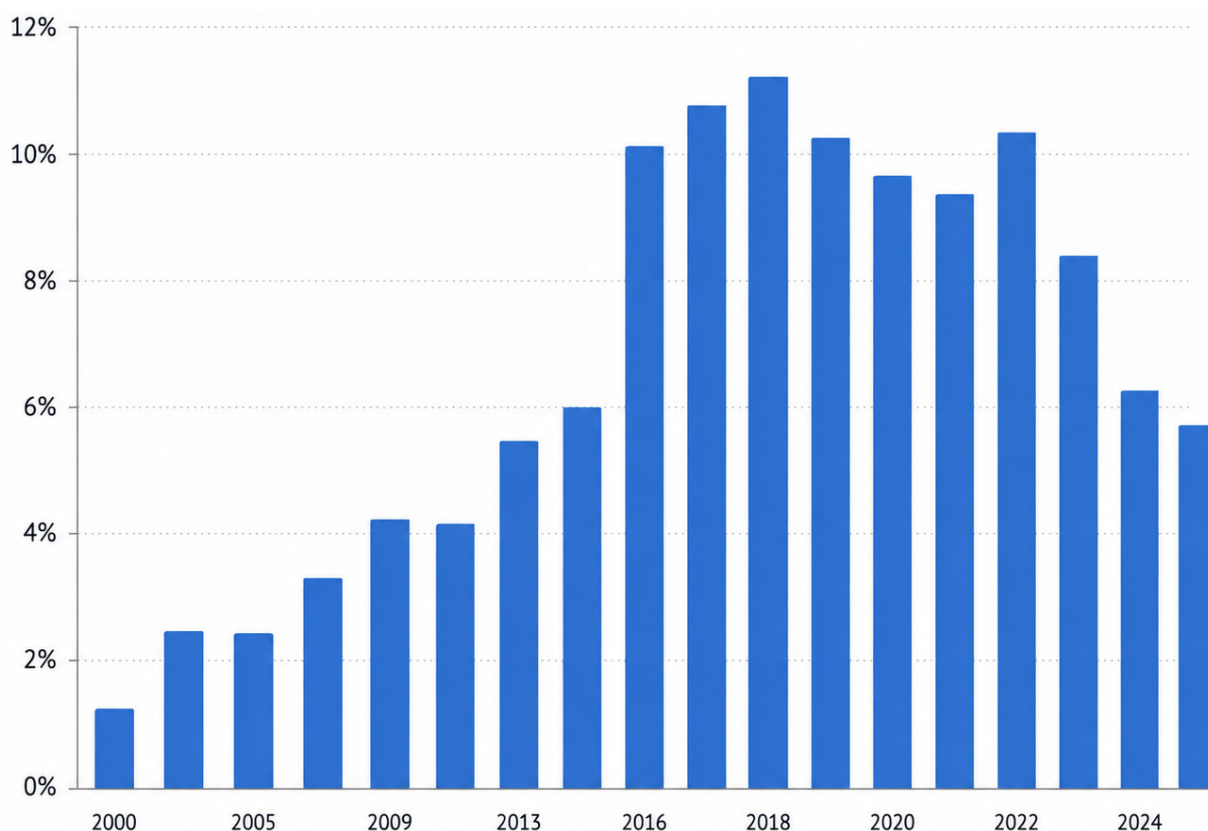
На графіку 6 відображено безперервне скорочення динаміки населення з 1993 р. Можна виокремити три хвилі:

- **Хвиля 1 — довоєнна депопуляція (1993–2021).** Природне скорочення **300–400 тис.** осіб на рік. TFR в 2012 році склав **1,53**, а після 2022 року обвалився до **0,90**. У 2023 році **0,98**.

У 2018 році спостерігався пік переказів трудових мігрантів — **11.2% ВВП**, який слід трактувати як симптом вразливості, а не досягнення.

Мільйони найактивніших українців знайшли кращі умови поза країною і переказували гроші додому для підтримки добробуту сім'ї, але це не інвестиції в українську економіку. Динаміку переказів показує рис. 7. Пік в переказах як за сумою, так і за відсотком у ВВП був у 2018 році — **11.2%**, 2022 рік — **10,36%**, 2025 — оцінка **~5.7% ВВП**. Скорочення переказів може свідчити про переміщення життєвих інтересів українців до інших країн.

Рис. 7 Перекази трудових мігрантів (% ВВП) 2000–2025

Джерело: [World Bank](#)

- **Хвиля 2 — масова вимушена міграція після 24.02.2022.** Тільки в Європі зареєстровано **5.9 млн** офіційних біженців. Серед тих, хто виїхав — непропорційно багато жінок 25–40 років з дітьми (**70–80%**). Це репродуктивна частина населення нашої країни — та, від якої залежить народжуваність наступного десятиліття.

За даними [Chatham House](#) (2024), лише **43%** мають тверді наміри повернутися проти **74%** двома роками раніше.

- **Хвиля 3 — воєнні втрати і надсмертність.** Масштаб воєнних втрат із зрозумілих причин офіційно не розголошується. Але надсмертність від стресу, серцево-судинних захворювань і обмеженого доступу до медицини — видима і [задокументована](#).

Показник смертності / народжуваності у 2023 році **2.7:1** не спостерігався навіть у найгірші роки 1990-х.

Демографічний шок 2022–2023 років, на жаль, є унікальним за рахунок одночасної дії декількох негативних факторів — масової зовнішньої міграції, різкого падіння народжуваності, зростання смертності та втрати частини територій.

На відміну від трансформаційної кризи 1990-х років, сучасна криза має шоківий характер і супроводжується структурним руйнуванням демографічного потенціалу країни.

Вікова структура та якість людського капіталу

За даними [UN DESA](#) населення України у 2025 році має наступний віковий склад: 0–14 років — **13.7%**, 15–64 — **67.3%**, 65+ — **19.0%**. Порівняно з 1991 р. (0–14: 21.4%, 65+: 12.5%) — відчутне зміщення у бік старіння. Слід мати на увазі, що дані UN DESA є **модельними оцінками** (*estimates / projections*) та після 2022 року не повністю враховують міграцію в реальному часі; можуть недооцінювати старіння (*бо виїхали молодші*). Тобто, реальна ситуація може бути навіть **гіршою**, ніж у WPP.

Індекс людського розвитку (ІЛР, англ. *HDI*) — щорічний інтегральний показник ООН, що вимірює якість життя у країнах на основі трьох критеріїв: довголіття (*тривалість життя*), освіченість (*грамотність та навчання*) та рівень життя (*ВНД на душу населення*).

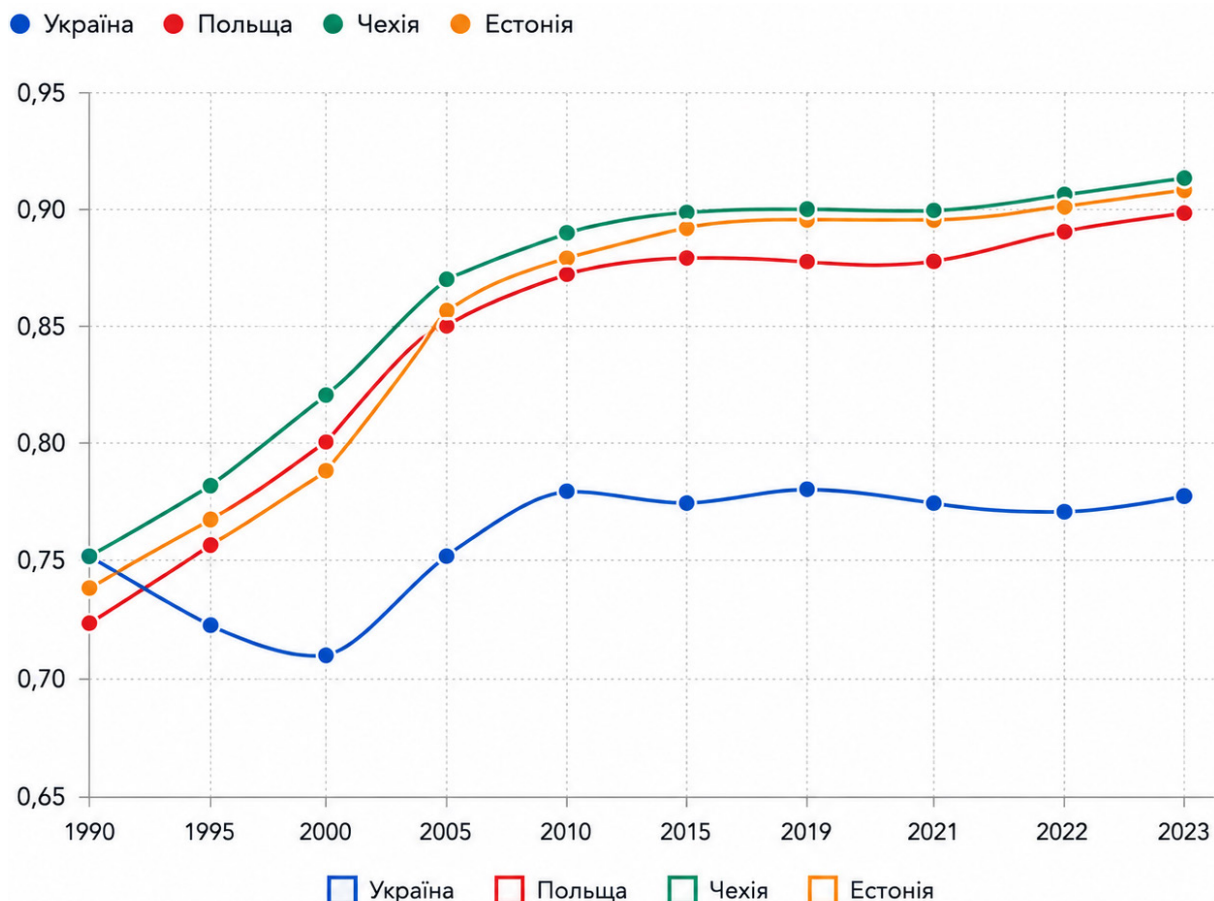
За даними [United Nations Development Programme](#), на початку 1990-х років Україна, Польща, Чехія та Естонія мали співставний рівень індексу людського розвитку (*HDI*) — у межах **0,72–0,75**. Це свідчить про близькі стартові соціально-економічні умови після розпаду соціалістичної системи.

Проте вже у наступні десятиліття відбулося суттєве розходження траєкторій: станом на 2023 рік країни Центральної Європи досягли рівня **0,90–0,92**, тоді як Україна залишається на рівні близько **0,78**. Таким чином, сформувався стійкий розрив у людському розвитку, що має системний характер. *HDI* України: **0.779** (2023) — 87-е місце. Польща — **0.906** (35-е), Чехія — **0.915** (31-е). За 33 роки накопичений розрив — **0.13–0.14** одиниці.

Це свідчить не тільки про різницю в доходах, адже це різниця в якості охорони здоров'я, освіти і тривалості життя.

Рис. 8 Індекс людського розвитку 1990–2023

Джерело: [UNDP HDR 2025](#)

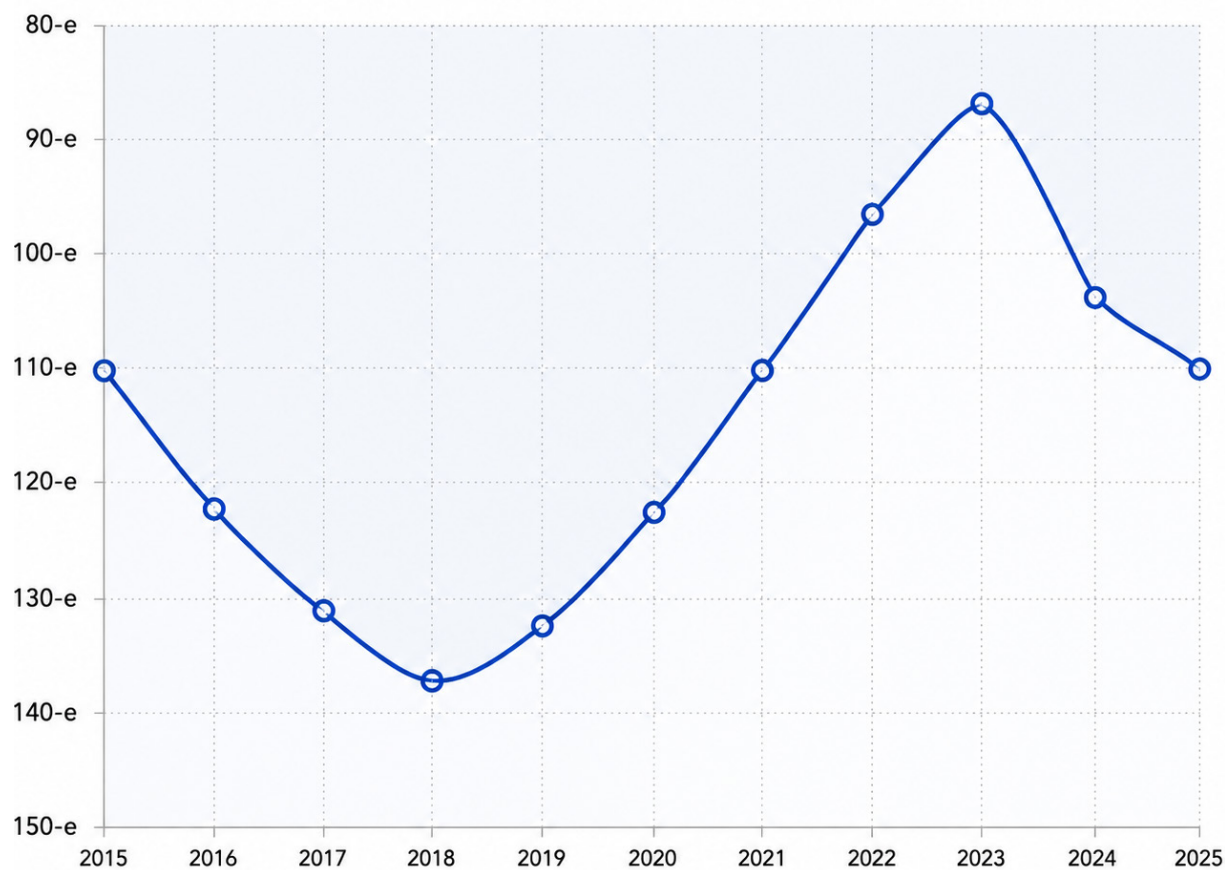
На рис. 9. наведено Індекс щастя, узагальнений показник, який відображає рівень суб'єктивного благополуччя людей у країні, а не лише економічний стан. Динаміка індексу щастя України відображає не лише економічні фактори, а й соціально-психологічну адаптацію суспільства до криз. Після глибокого падіння у 2015–2018 роках спостерігалось відновлення, включно з періодом початку повномасштабної війни, однак у 2024–2025 роках

проявляється ефект довготривалого стресу, що призводить до повторного погіршення позицій.

Також слід відзначити феномен «кризового єднання», в 2022 році спостерігалось значне зростання, що є парадоксальним, але може пояснюватися частковою адаптацією суспільства, зростанням соціальної згуртованості та переоцінкою цінностей.

Рис. 9 Індекс щастя: рейтинг 2015-2025

Джерело: [World Happiness Report](#)

Прогрес реальний, але повільний

CPI зріс з 25 до 36 балів (2013–2025). Doing Business: 152→64 за 8 років. Естонія на 11-му місці, Польща на 47-му. Реформи йдуть – але до рівня країни-кандидата в ЄС ще далеко.

Україна демонструє помітну динаміку у формальних інституційних показниках (CPI, Doing Business), однак цей прогрес має наздоганяю-

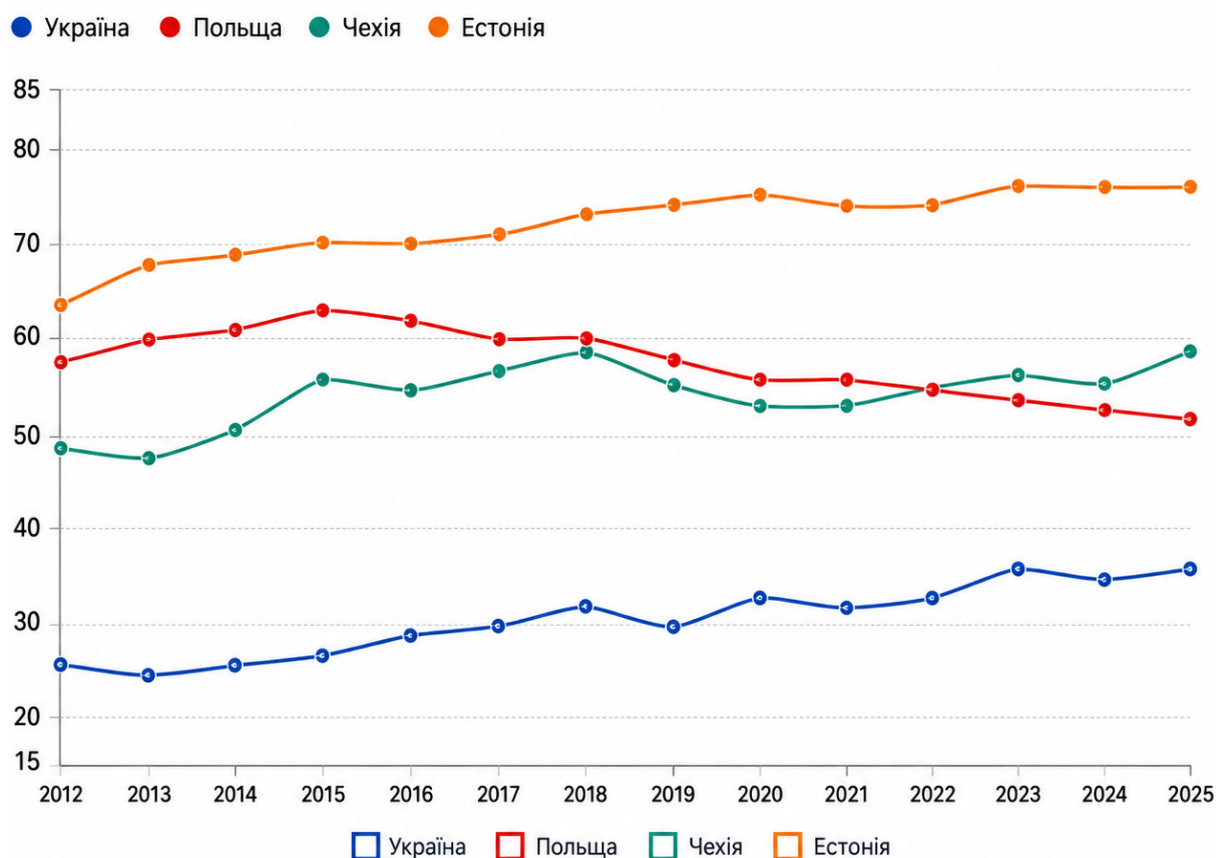
чий характер і не супроводжується суттєвим скороченням розриву з країнами ЄС. Це свідчить про часткову ефективність реформ без переходу до якісно нового рівня інституційної спроможності.

CPI (Індекс сприйняття корупції): з 25 до 36 — це багато чи мало?

На перший погляд — прогрес. Зростання на 11 пунктів за 13 років. Але: за той самий час Естонія піднялась з 64 до 76. Польща — з 58 до 52 (незначний відкат).

Грузія стартувала у 2004 р. з рівня ~24, а у 2012 році вже 50, і це показники, в яких Україна хоче бути вже 13 років. Динаміку порівняння вказано на рис.10

Рис. 10 Корупція (бал 0–100) 2012–2025

Джерело: Transparency International

Що насправді змінилось після 2014 р.

Створено НАБУ, ВАКС, НАЗК, Антикорупційну прокуратуру. ProZorro — визнана *World Bank* однією з найуспішніших систем держзакупівель у регіоні (економія \$5+ млрд до 2020 р.).

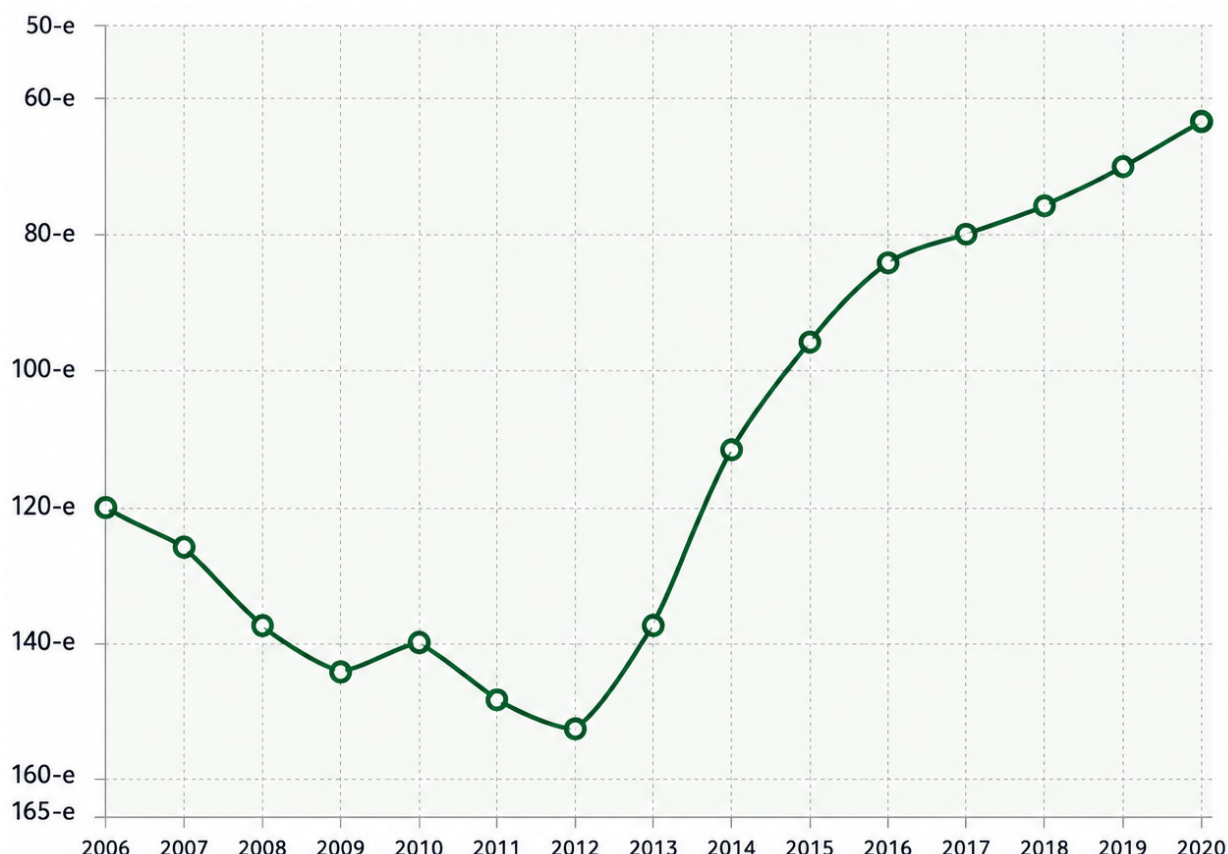
Е-декларування охопило **1.6 млн** чиновників. З 370 справ НАБУ реально засуджено у 25 році **62**. Архітектура є — вертикалі відповідальності немає. Наявна стратегія та державні програми, але дуже слабка реалізація, спостерігається певна фрагментованість у діяльності.

Doing Business: 152-е → 64-е — і що далі?

За 2006–2020 рр. Україна піднялась зі 152-го на **64-е місце** — один з найкращих прогресів у світі за цей час. World Bank припинив рейтинг у 2021 р., тож подальший прогрес поки що невідомий.

Реформи у реєстрації бізнесу, дозвільній системі, підключенні до електромережі — реальні. Динаміку показує рис.11.

Рис. 11 Doing Business — місце України (2006–2020)

Джерело: [World Bank](#)

Щодо загального показника верховенства права в Україні (*WJP Rule of Law*), станом на 2025 рік він складає 48. Україна посідає 90 місце серед 143 країн. Для країни-кандидата в ЄС — тривожний сигнал.

Найбільші виклики зазначені у факторах: відсутність корупції, нормативне правозастосування та кримінальне правосуддя. На рис.12 наведено профіль України та основні прогалини за оцінкою *WJP Rule of Law*.

Отже, попри суттєве покращення позицій України у рейтингу Doing Business та поступове зростання індексу сприйняття корупції, інституційний розрив із країнами ЄС залишається значним.

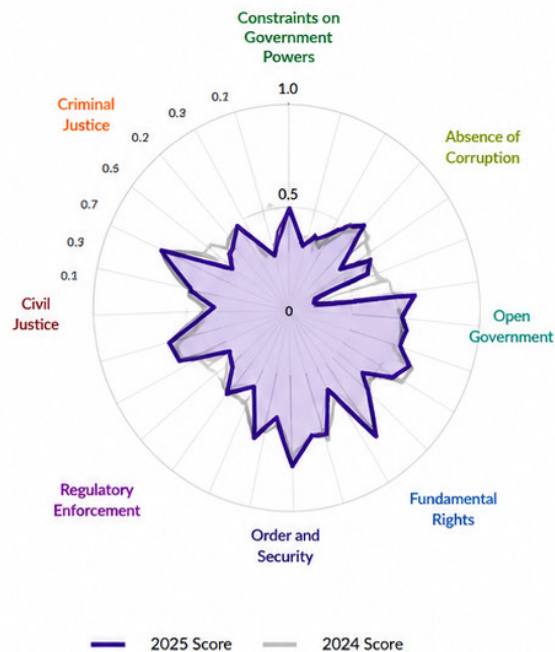
Це свідчить про обмежений вплив реформ на глибинні характеристики державного управління та потребу переходу від кількісних змін до якісної трансформації інституцій.

Ukraine

Region: Eastern Europe and Central Asia
Income Group: Upper-Middle

The scores range from 0 to 1, where 1 signifies the highest possible score and 0 signifies the lowest possible score.

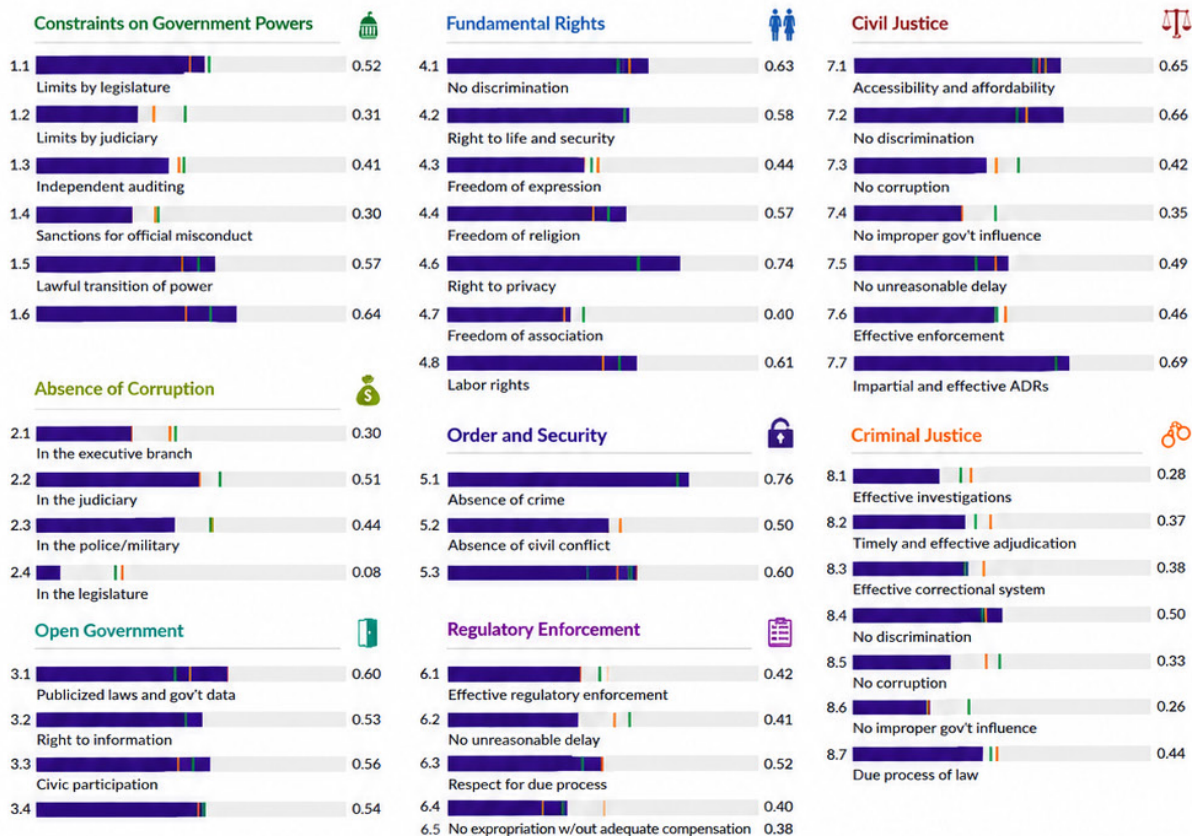
Overall Score		Regional Rank		Income Rank		Global Rank	
0.48		10/15		27/41		90/143	
Score Change		Rank Change					
0.00		-1 ▼					
		Factor Score	Score Change	Regional Rank	Income Rank	Global Rank	
	Constraints on Government Powers	0.46	-0.01	8/15	31/41	102/143	
	Absence of Corruption	0.33	0.00	14/15	36/41	117/143	
	Open Government	0.56	0.00	4/15	9/41	51/143	
	Fundamental Rights	0.57	-0.02	6/15	17/41	63/143	
	Order and Security	0.62	0.00	14/15	31/41	112/143	
	Regulatory Enforcement	0.43	0.00	13/15	36/41	112/143	
	Civil Justice	0.53	0.00	4/15	16/41	69/143	
	Criminal Justice	0.37	0.00	12/15	29/41	97/143	

* Indicates statistically significant change at the 10 percent level

Low Medium High

Ukraine Eastern Europe and Central Asia Upper-Middle

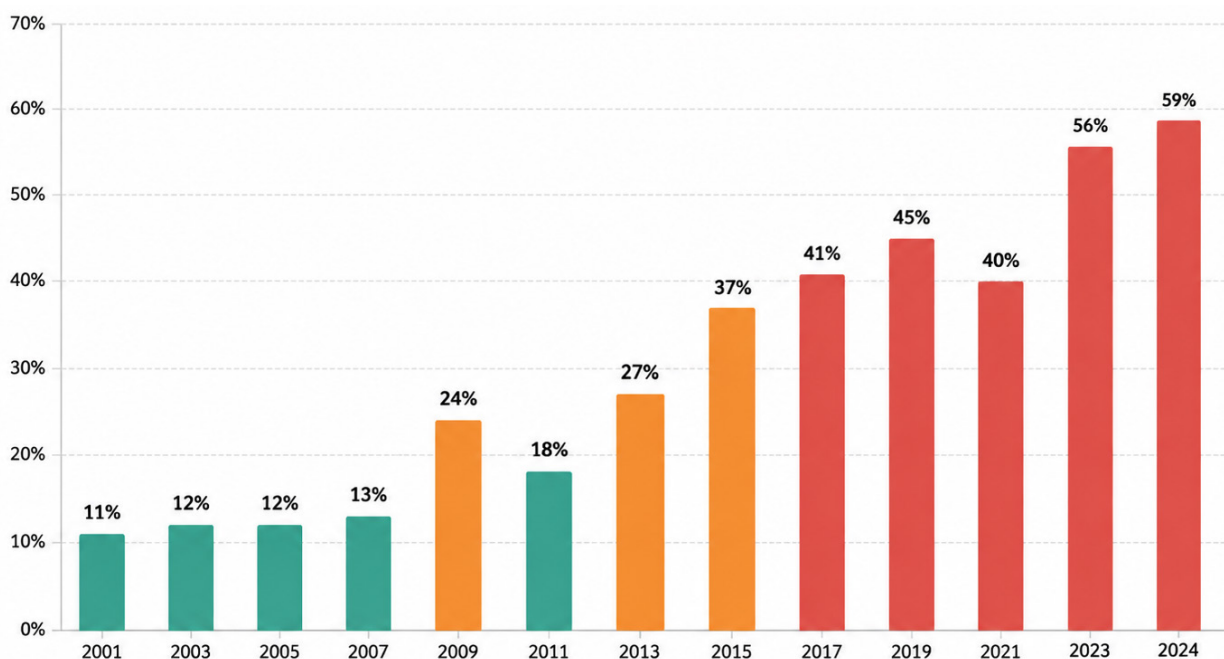
Джерело: WJP Rule of Law

Деіндустріалізація і ЕСІ: сировинна пастка в цифрах

Зростання частки аграрної продукції у товарному експорті України з приблизно **10–12%** на початку 2000-х років до понад **55–60%** у 2023–2025 роках відображає не стільки природну структурну трансформацію економіки, скільки формування моделі **примітивізації та сировинної спеціалізації**, що є ознакою деформації економічного розвитку.

За даними [Harvard Growth Lab ECI](#) (Індекс економічної складності): Україна у 2022 р. — **44-е** місце. У 2002 р. — 32-е. Падіння на 12 позицій, поки Польща піднялась з 36-го на 26-е. Детальну динаміку ЕСІ наведено на рис.13.

Рис. 13 С/г та продовольство (% від товарного експорту) 2001–2025

Джерело: World Bank / Мінагро

Найшвидша воєнно- промислова мобілізація

\$1 млрд виробництва у 2022 р. → **\$12 млрд** держзакупівель у 2025 р. → **потужність \$35–40 млрд**. За 3 роки – зростання, якого Ізраїль досягав за 30.

Україна демонструє модель військово-індустріального виробництва нового типу, що базується на:

- 1 Децентралізації (приватний сектор)
- 2 Скороченні інноваційного циклу (тижні замість років)
- 3 Платформенної координації (Brave1)

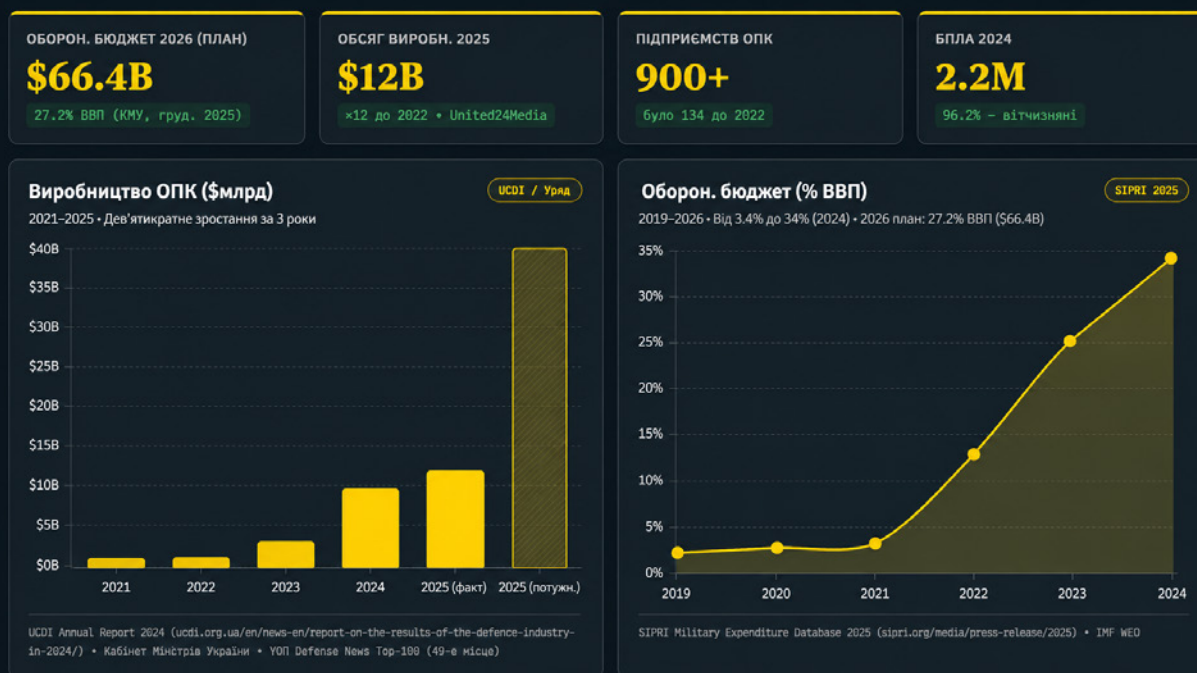
Це найшвидша воєнно-промислова мобілізація у сучасній історії: **\$12 млрд** виробництва у 2025 р. (**×12 за 3 роки**), 800+ підприємств, **2.5–4 млн БПЛА/рік**. Brave1 залучила **\$129 млн** у 2025 р. – у **26×** більше ніж у 2023, яка відповідає сучасній концепції: **war-driven innovation economy**.

За думкою **Б. Мірошниченко** (Оборонка): “Українська зброя загалом стає технологічно складнішою, якіснішою, з більшим відсотком власного виробництва компонентів.”

Запровадження ряду нормативно-правових **актів** щодо порядку використання бюджетних коштів у сфері оборонно-промислового комплексу підкреслює роль держави як активного інвестора у розвиток виробничих та технологічних спроможностей.

Однак слід відмітити певні пробіли в формуванні нормативної підтримки оборонної промисловості: наприклад, розподіл коштів передбачає багаторівневий контроль за правомірністю використання при відсутності чітких KPI, певних ризиках неефективного розподілу, залежність від державного управління.

Рис. 14 Виробництво ОПК (\$млрд) та оборонний бюджет (% ВВП) 2021–2025

Джерело: UCDI / Уряд, SIPRI

Три фактори феномену: приватна ініціатива (800+ підприємств ОПК – переважно приватні, що самі знайшли нішу), бойовий цикл ітерацій (від ідеї до фронту – тижні, а не роки), платформа Brave1 з'єднала інноватора, армію та фінансування.

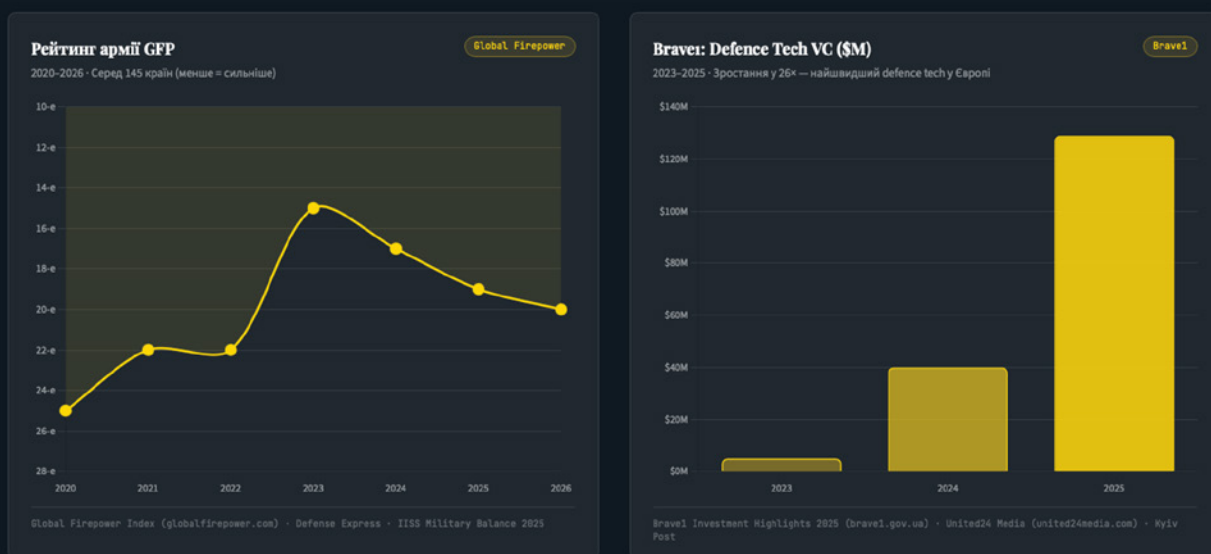
Майже десятикратне зростання оборонного бюджету за 3 роки: Від **3.4%** до **34%** (2024) • 2026 план: **27.2%** бюджету (\$66.4B).

Ключова проблема: потужності завантажені на 30–40%

При потужності \$35–40 млрд і держзамовленні \$12 млрд — близько \$23–28 млрд виробничих можливостей простоє. Держава не має коштів замовити більше, а зовнішнього ринку без контрольованого експорту немає.

В.О. Зеленський у жовтні 2025 р. оголосив початок зброярного експорту — перший крок. Частка ОПК у ВВП в порівнянні з бенчмарками вказана на рис. 15.

Рис. 15 Рейтинг армії GFP та динаміка Brave1: Defence Tech VC (\$M)

Джерело: [Global Firepower](#), [Brave1](#)

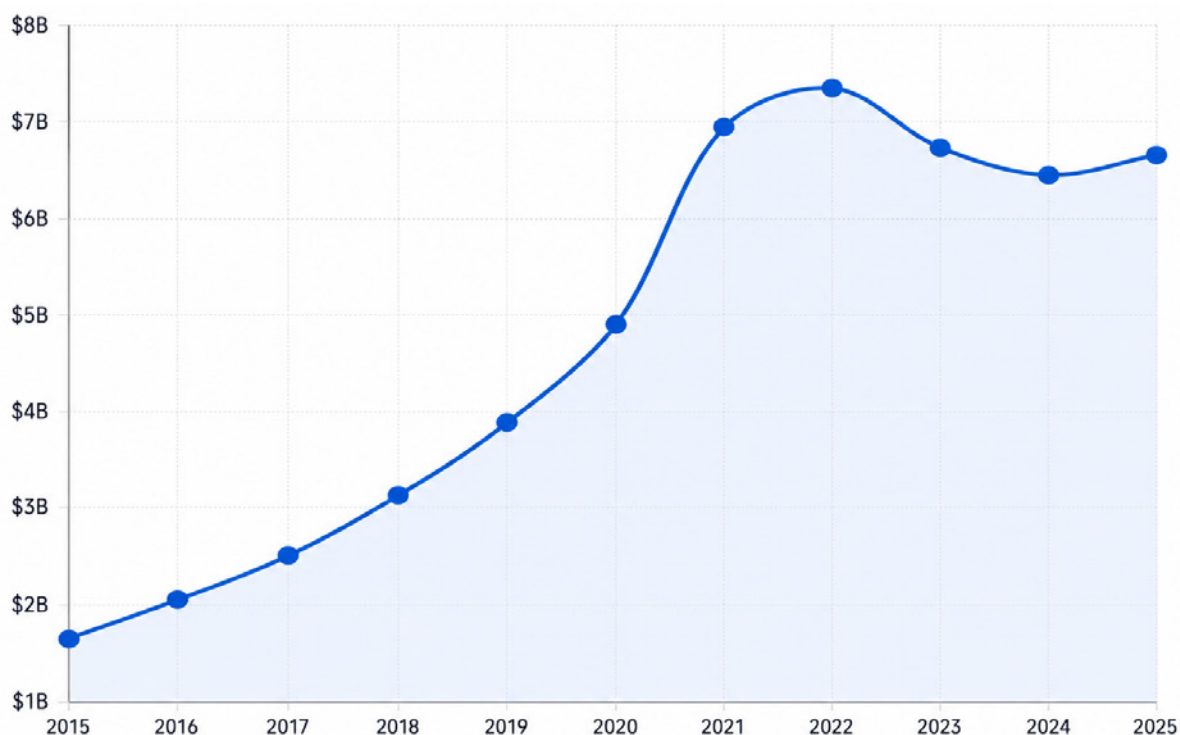
За 2026 рік Україна посідає 20 місце з 145 країн, розглянутих для щорічного огляду GFP. Нація має оцінку PwrIndx* 0,3691 (оцінка 0,0000 вважається "ідеальною").

Єдиний цивільний глобальний кластер

ІТ-сектор – єдина галузь, що зросла у 2022 р. (+5.8%) попри загальний обвал ВВП на **28.8%**. Від **\$1.67 млрд (2015)** до **\$7.35 млрд (2022)**. У 2025 р. – перше відновлення: **\$6.66 млрд**.

Рис. 16 ІТ-експорт (млрд USD) 2015–2025

Джерело: [НБУ](#) / IT Ukraine

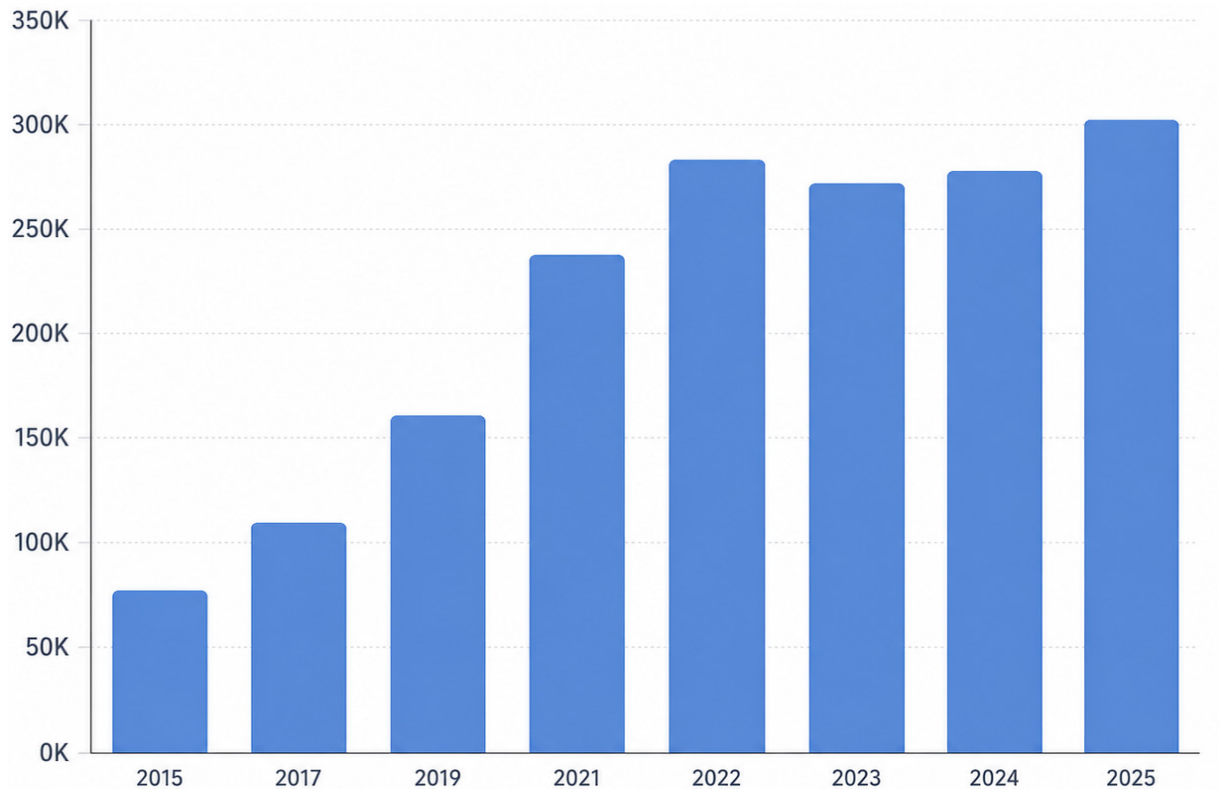
ІТ показав те, чого не міг показати жоден інший сектор: зростання при падінні загального ВВП на **28.8%**.

Причина проста – ІТ не потребує фізичної інфраструктури, яку можна знищити ракетою. Але є структурна проблема: **80%+** з **\$6.66 млрд** – аутсорсинговий сервіс, а не власні продукти.

За даними [Опендатабот](#) частка ІТ в експорті послуг складає **45%**. ІТ-компанія-аутсорсер – це ще один «сировинний» постачальник, тільки замість пшениці – людино-годин кодингу.

Щодо чисельності спеціалістів – зафіксовано зростання **77К** → **303К**, без урахування тих, що виїхали.

Рис. 17 ІТ-спеціалісти (тис.) 2015–2025

Джерело: DOU / IT Research

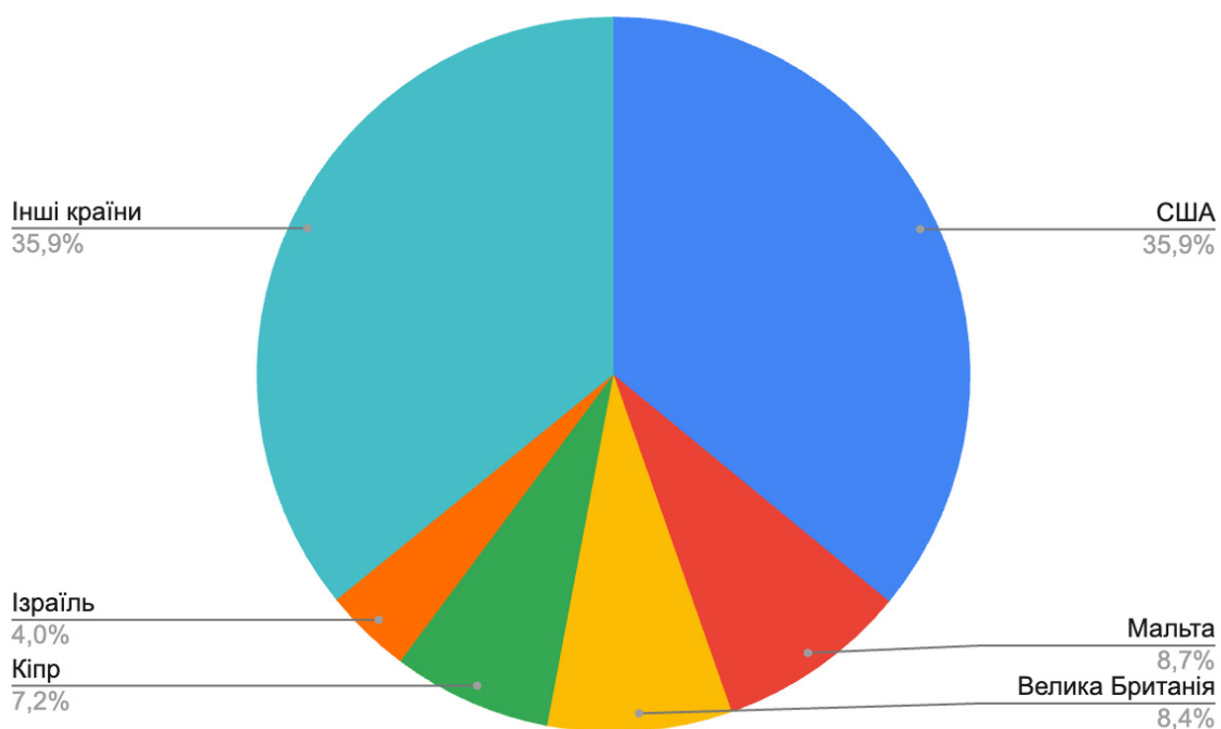
Здається, це позитивна динаміка: український ІТ-сектор зберігає значні обсяги експорту навіть у воєнних умовах. Однак географічна структура збуту формує критичну залежність від одного ринку. За наявними оцінками [Scroll](#) у 2025 році: США – **36% (\$2.39 млрд)**, Мальта **8,68%**, Велика Британія **8,36%**, Кіпр **7,21%**. (Рис.18)

Концентрація на одному ринку – ризик. Якщо американська економіка сповільниться або Конгрес обмежить ІТ-аутсорсинг – Україна відчує це миттєво. Ще один рівень проблеми – структура самого експорту.

Переважаюча аутсорсингова модель означає, що Україна продає не продукт, а робочий час. Це обмежує маржинальність, не формує довгострокових конкурентних переваг.

Таким чином, поточна модель ІТ-експорту України є **стійкою у короткостроковому періоді, але вразливою стратегічно**. Без диверсифікації ринків (ЄС, Азія, Близький Схід) та переходу до продуктового сегменту сектор ризикує залишитися у статусі «цифрового сировинного придатку» глобальної економіки.

Рис. 18 Географія ІТ-експорту 2025

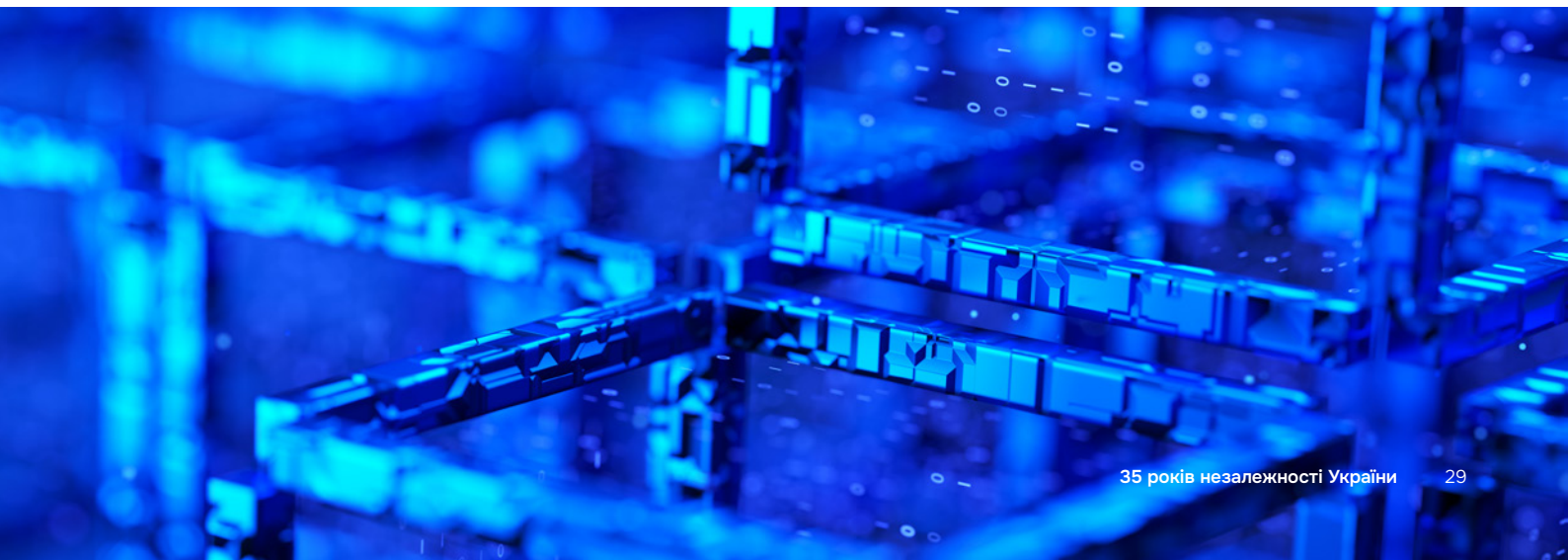

Джерело: Дебет-Кредит

Дія.City: з 500 до 4000 резидентів у 2025 році, наразі резиденти Дія.City формують понад **70%** ІТ галузі України.

Попри покращення податкових умов та залучення бізнесу, структура галузі залишається незмінною: переважання аутсорсингової моделі обмежує створення високої доданої вартості.

Таким чином, Дія.City є важливим інституційним кроком, але поки що не вирішує ключову проблему – переходу від сервісної до продуктової економіки.

Перемога і катастрофа одночасно

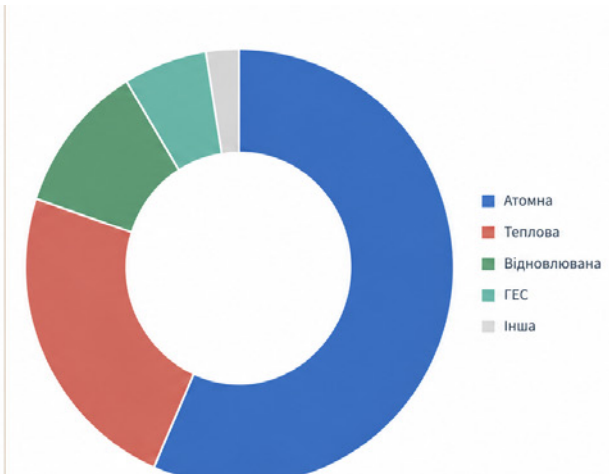
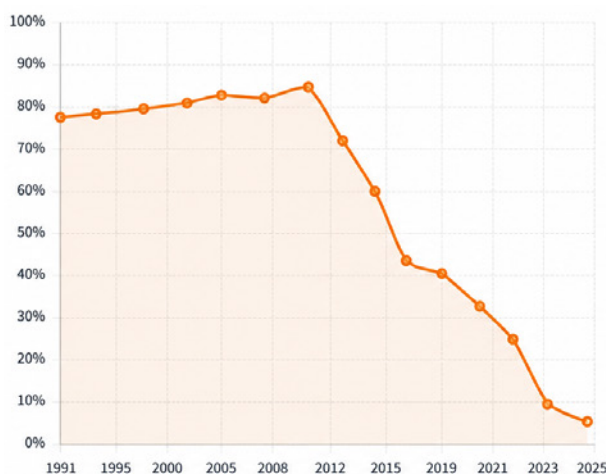
Залежність від імпорту газу впала з **78%** (1991) до **~0%** (2025). Вторинення знищило **60–70%** теплогенерації. Генерація електроенергії: **296 ТВт·год** (1991) → **~115** (2025). Потреби відновлення – **\$90.6 млрд**.

Газова незалежність: найуспішніша реформа незалежної України

1 січня 2025 р. Україна зупинила **транзит** російського газу – **0%** проти **78%** у 1991 р. Тридцять чотири роки і однозначний результат. Динаміку реформи наведено рис.19. Парадокс: та сама реформа, яка в Румунії зайняла 8 років, тут тривала 34. Причина – рентна економіка: дешевий газ для «своїх» підприємств коштував бюджету **\$3–5 млрд** на рік. Ця рента трималась до 2014–2015 рр., поки МВФ не поставив ринкові тарифи умовою програми.

Стратегічний актив: Україна має одні з найбільших запасів природного газу в Європі. Власний видобуток – **18–20 млрд м³/рік** при потребі **25–30 млрд**. Якщо знизити рентне навантаження з **6–70%** (без УРП та покладів на глибині понад 5000м) до **3,5–13,5%** (як у Румунії) і залучити міжнародних мейджорів – Україна може стати нетто-експортером газу за 7–10 років.

Рис. 19 Залежність від імпорту газу (%) та структура електрогенерації

Джерело: IEA / Нафтогаз

Енергетична деградація: від 296 до 115 ТВт·год

Генерація: 1991 р. – **296 ТВт·год**. 2022 р. – **128** (–57%). 2024 р. – **121** (удари знищили біля **10 ГВт** за рік). 2025 р. – **~115 ТВт·год** (IEA, **жовтень 2025**). Менше **40%** від рівня 1991 р. За попередніми розрахунками **НБУ**, блекаути коштують державі орієнтовно **~0,2–0,4% ВВП**

на рік. Атомні електростанції забезпечують **~55%** (2025) · Запорізька АЕС (6 ГВт) окупована і заблокована

Воєнна математика її межі

Торговий дефіцит **-\$56.8 млрд** (2025, рекорд). Бюджетний дефіцит **-19,4% ВВП**. Держвитрати **75% ВВП**. Обслуговування боргу – **6.3% ВВП**, або **~17%** від видатків бюджету. Відсоток кредитування населення невпинно зростає.

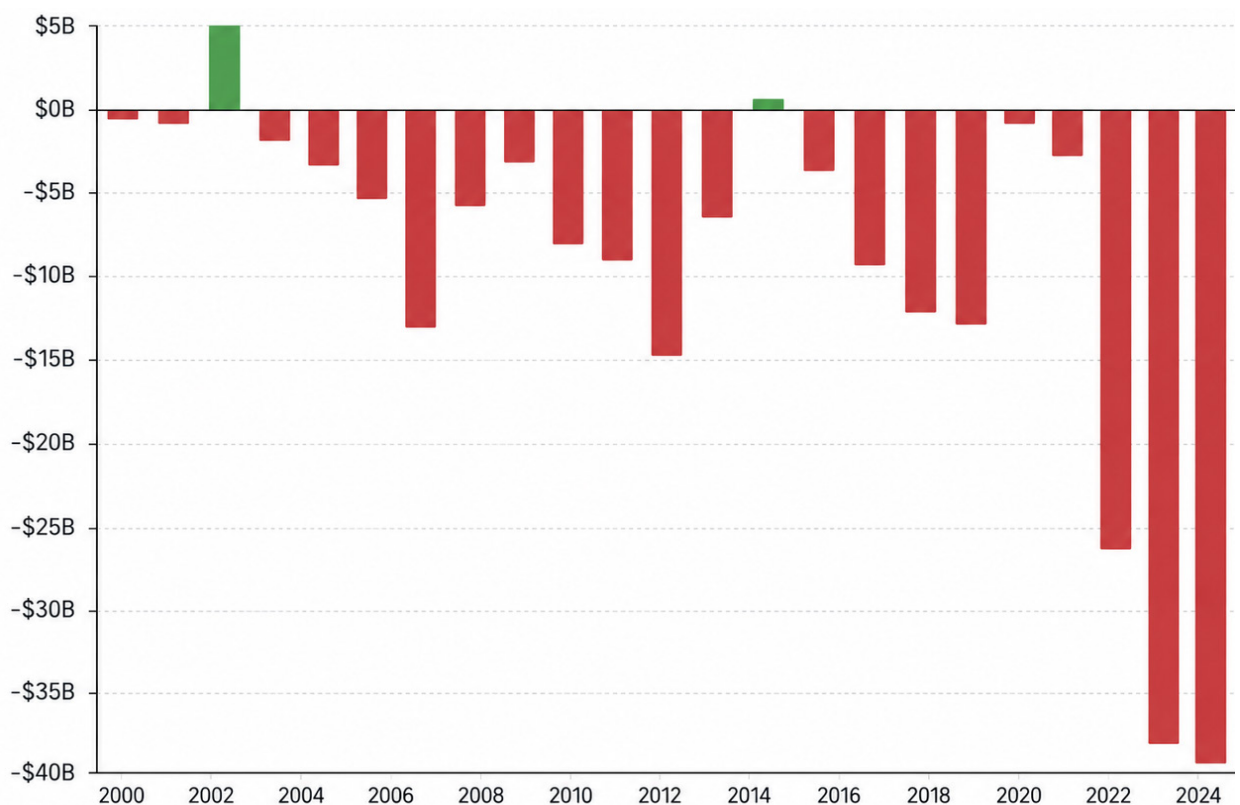
Торговий дефіцит і бюджетна математика

За оцінками УІМ **-\$56.8 млрд** торгового дефіциту у 2025 р. – рекорд за всю незалежну історію і зростання у **1.46×** порівняно з 2024 р. (**-\$38.8 млрд**).

У 2019 р. – «мирний» максимум **-\$12.4 млрд**.

Зараз майже у **4.5 рази** більший. Хронологію торгового балансу показує наступний графік.

Рис. 20 Торговий баланс (млрд USD) 2000–2024

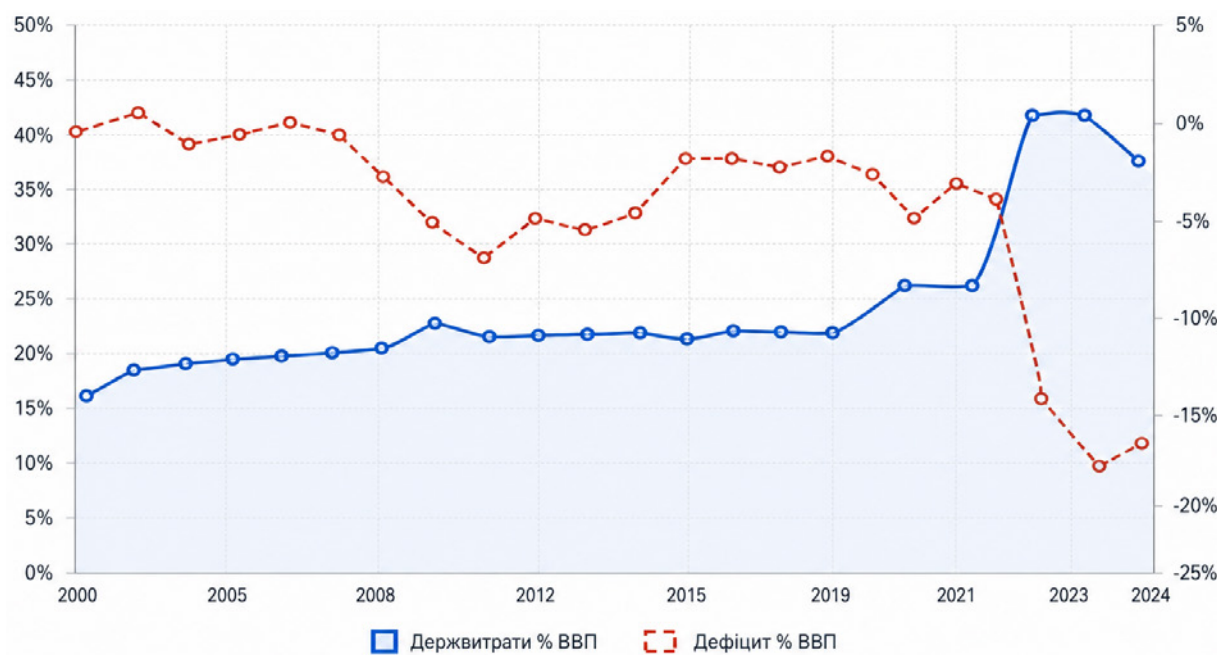

Джерело: World Bank

Інформаційна довідка від Міністерства фінансів України свідчить про наступні факти: За 2025 рік державний та гарантований державою борг України склав **9 042,68 млрд грн** (213,33 млрд дол. США, з них зовнішній – 77,53% загальної суми).

Дефіцит покривається зовнішньою допомогою – **\$52,4 млрд** у 2025 р. Тобто держава «купує» торговий баланс за гроші союзників. Ця стійкість діятиме рівно стільки, скільки тривають зобов'язання партнерів.

Рис. 21 Держвитрати та бюджетний дефіцит (% ВВП) 2000–2024

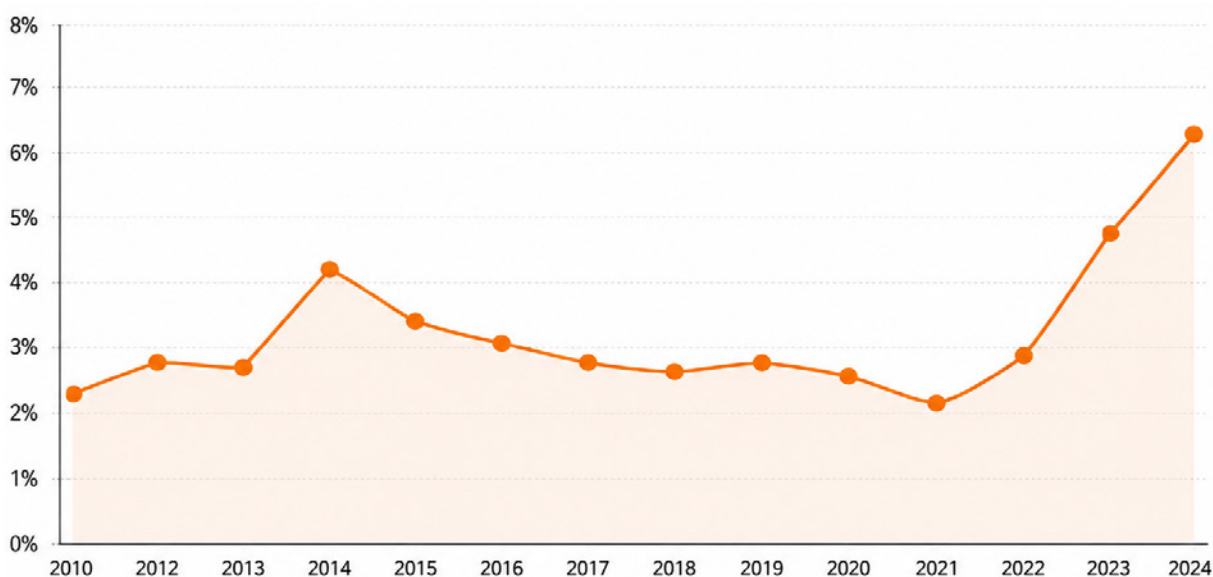
Джерело: ІМФ

Обслуговування боргу: рекорд, який буде зростати

Відсоткові виплати – **6.3% ВВП** у 2024 р. (рекорд), **~7%** – оцінка 2025 р. Орієнтовно **\$12.2 млрд** обслуговування боргу у 2026 р. **17%** від видатків держбюджету – кожна п'ята

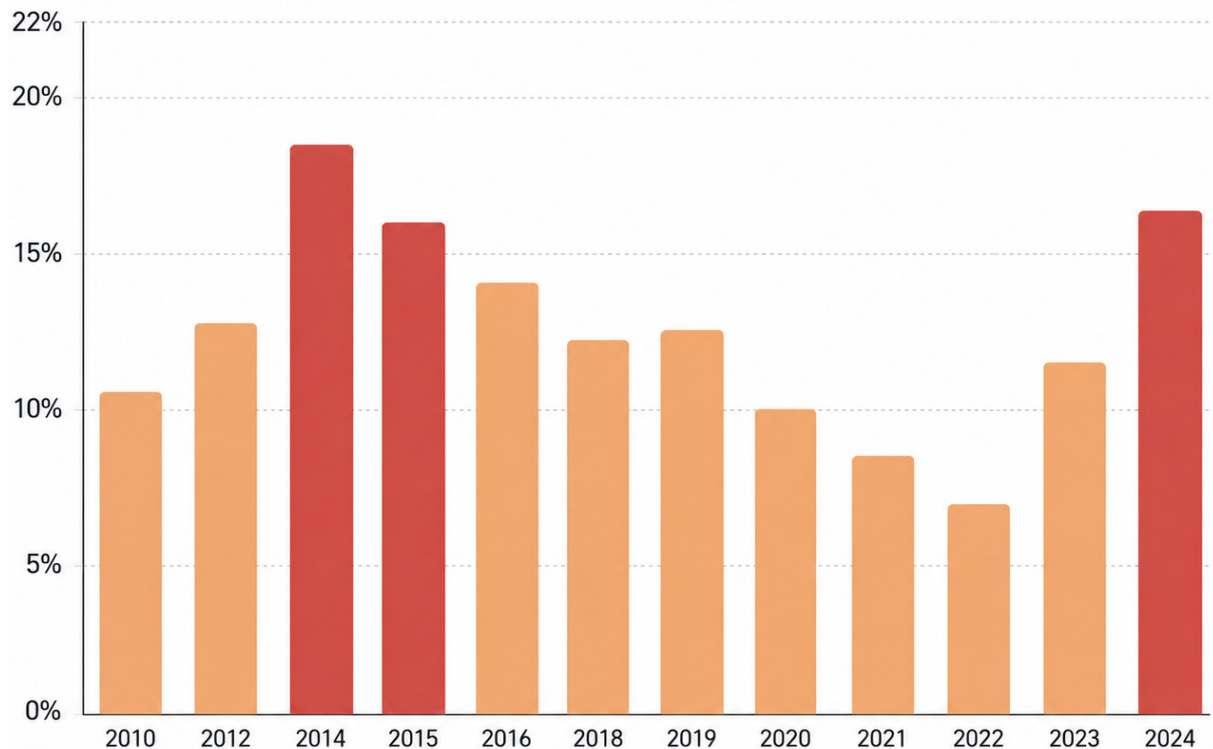
бюджетна гривня іде не на зарплати, освіту чи оборону, а на відсотки. Порівняно: Польща – **1.8% ВВП**, Естонія – **0.3% ВВП**.

Рис. 22 Обслуговування держборгу (% ВВП) 2010–2026

Джерело: ІМФ

Рис. 23 Обслуговування боргу (% бюджету) 2010–2026

Джерело: IMF

Кредитний голод: структурна блокада

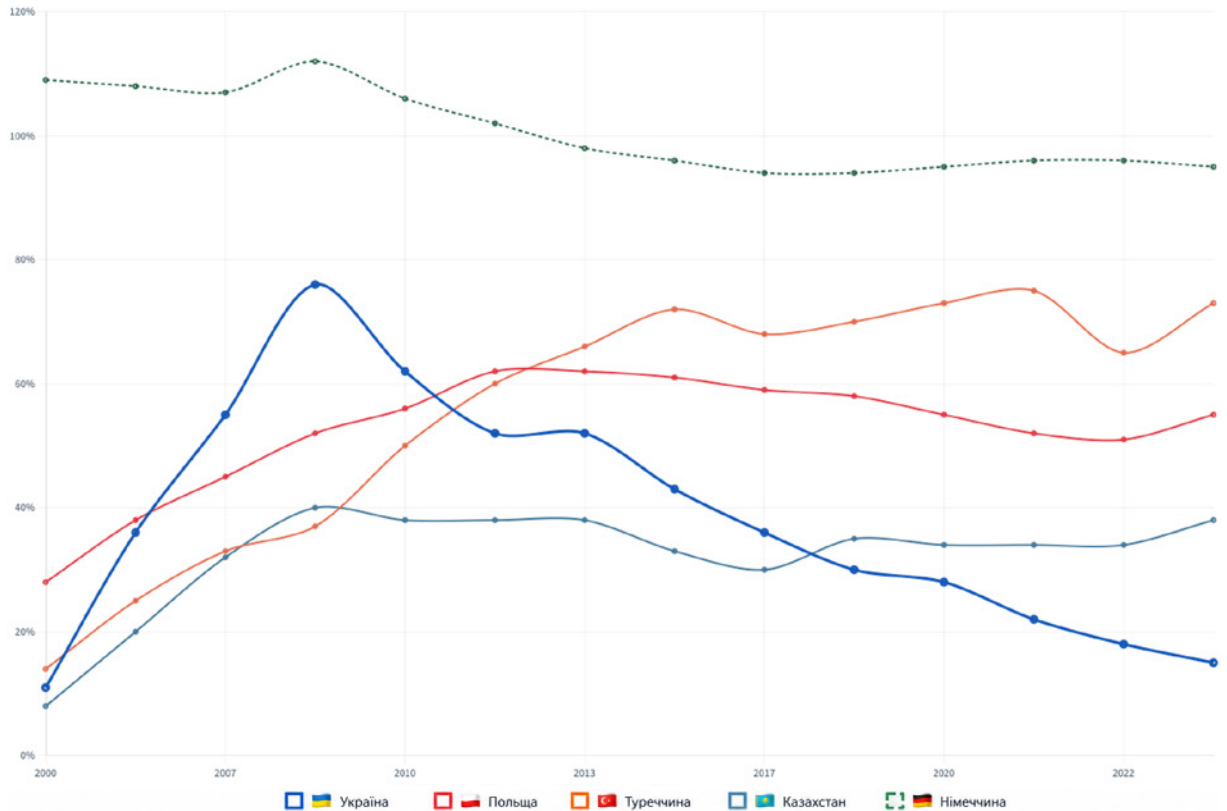
Після 2020 року кредитування приватного сектору в Україні демонструє стійку тенденцію до скорочення у відносному вимірі. За даними [World Bank](#), показник кредитів до ВВП (*domestic credit to private sector, % GDP*) знизився з приблизно **~25–30% ВВП** у 2020 році до **~13–14% ВВП** у 2023–2024 роках. Аналогічні оцінки підтверджуються статистикою [National Bank of Ukraine](#).

Це падіння відбулося на тлі структурних факторів: наслідків банківської кризи 2014–2016 років, високих процентних ставок та посилення ризиків після повномасштабного вторгнення у 2022 році. За даними [НБУ](#), облікова ставка після різкого підвищення до **25%** у 2022 році залишалася на двозначному рівні у 2023–2025 роках, що обмежує доступність кредитів.

У результаті, навіть попри макрофінансову стабілізацію, рівень кредитування у 2025 році (*близько 13–14% ВВП*) залишається одним із найнижчих у Європі. Для порівняння, у країнах ЄС цей показник зазвичай перевищує **80–100% ВВП** (дані [European Central Bank](#)).

Кредити приватному сектору: **13.4% ВВП** (2024). Після піку **~76% ВВП** у 2008 р. – падіння у **5.7 рази** за 16 років. Три банківські кризи, висока облікова ставка (*15% у 2025 р.*), непередбачуваність судових рішень – все це робить кредитування ризикованим.

Рис. 24 Кредити приватному сектору (% ВВП) – Україна vs бенчмарки 2000–2023

Джерело: [World Bank](#)

Іпотека – окремий вимір проблеми. **1% ВВП (2025)** – рівень значно нижчий, ніж у 2005 р. Польща – **20%**, Германія – **45%**.

При **5.9 млн** переміщених і **150+ тис.** зруйнованих будинків – без доступного іпотечного фінансування нічого не відбудеться.

Зведена таблиця фіскальних показників

Показник	2007	2010	2013	2015	2019	2021	2022	2023	2024
Торговий баланс, млрд \$	-5.3	-3.0	-14.3	+0.5	-12.4	-2.6	-26.7	-37.9	-39.4
Держвитрати (GovConsExp), % ВВП	~20	23	~22	~22	~22	26	~42	41.9	37.9
Бюджетний дефіцит, % ВВП	-0.1	-6.0	-4.4	-1.6	-2.0	-3.5	-16.0	-18.4	-17.6
Держборг, % ВВП	12.3	40.5	40.2	79.4	50.3	48.9	78.4	84.4	89.8
Обслуговування боргу, % ВВП	~1.2	~2.4	~2.8	~3.5	~2.8	~2.2	~2.9	~4.8	~6.3
Кредити приват. сектору, % ВВП	~55	~62	~60	~43	~30	~22	~18	~15	~13.4

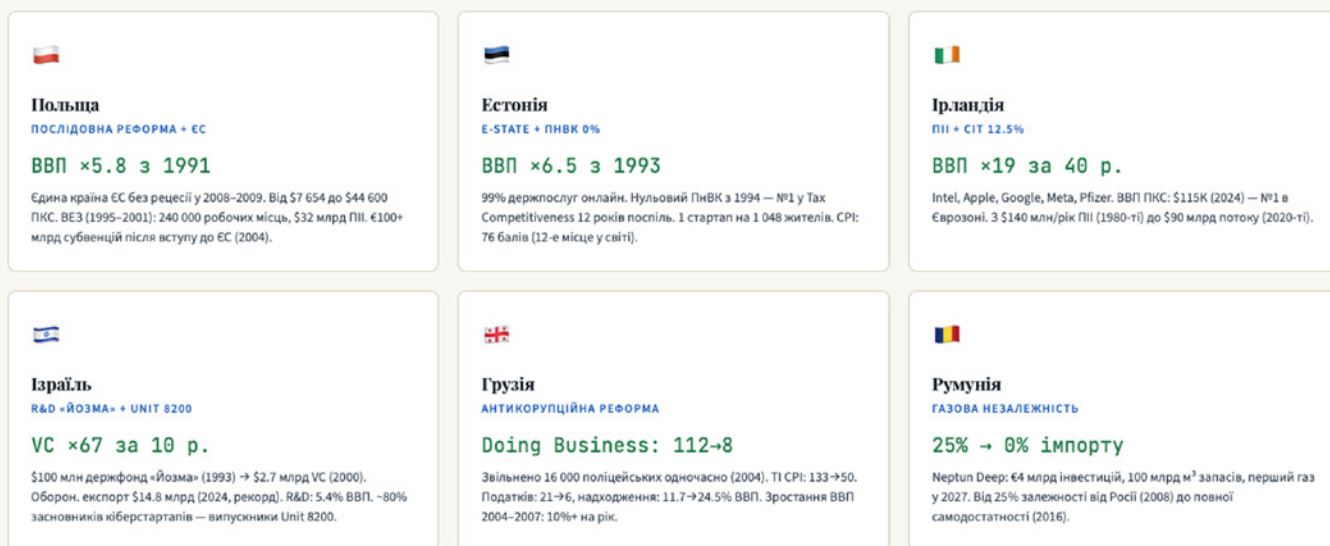
Джерела: IMF WEO Oct 2025 · World Bank WDI · Мінфін України · Wilson Center · TheGlobalEconomy.com · CEIC Data

Шість формул, які спрацювали

Польща, Естонія, Ірландія, Ізраїль, Грузія. Кожна знайшла стратегічну нішу — і послідовно виконала. Без диво-ресурсів, лише стратегія + виконання

Рис. 25 Досягнення інших країн

Джерело: IMF, WEO

Польща: послідовність важливіша за ресурси

\$7 654 → \$44 600 ПКС / особу за 35 років. Зростання у **5.8×**. Польща не мала **ані нафти, ані газу, ані чорноземів**. Але мала п'ятирічний план вступу до ЄС і дотримувалась його. Євроінтеграція принесла не лише **\$100+ млрд** субвенцій — вона принесла обов'язкову **стандартизацію** законодавства.

Зовнішній тиск + зовнішні гроші = потужна комбінація. Переговори про вступ до ЄС — механізм **примусу до реформ**: кожен відкритий розділ — конкретний закон.

Естонія: одне рішення — і тримати 30 років

2000 р.: нульовий ПНВК на реінвестований прибуток. Одне рішення. І не відступати від нього 26 років — попри 10 прем'єр-міністрів. Результат: **1-е місце** 12 рік поспіль у Tax Competitiveness Index, **99%** держпослуг онлайн, ВВП/особу зріс у **6.5×**.

Для України аналог — культура незмінності ключових параметрів бізнес-середовища. «**200 поправок**» до Податкового кодексу щороку — від цього стратегічні інвестори тікають так само, як від корупції.

Грузія 2004: шок — або нічого (PAR-аналіз)

Проблема: TI CPI 133-є місце, Doing Business 112-є, понад 900 ліцензій на бізнес.

Дії: Саакашвілі звільнив 16 000 поліцейських одночасно і замінив новими.

Кількість податків: 21 → 6.

Результат: CPI 133-є → 50-є за 10 років, Doing Business → 8-є за 8 років, бюджетні надходження зросли з 11.7% до 24.5% ВВП.

Урок: половинчасті реформи не змінюють систему стимулів.

Ізраїль: оборонний досвід як стартовий капітал

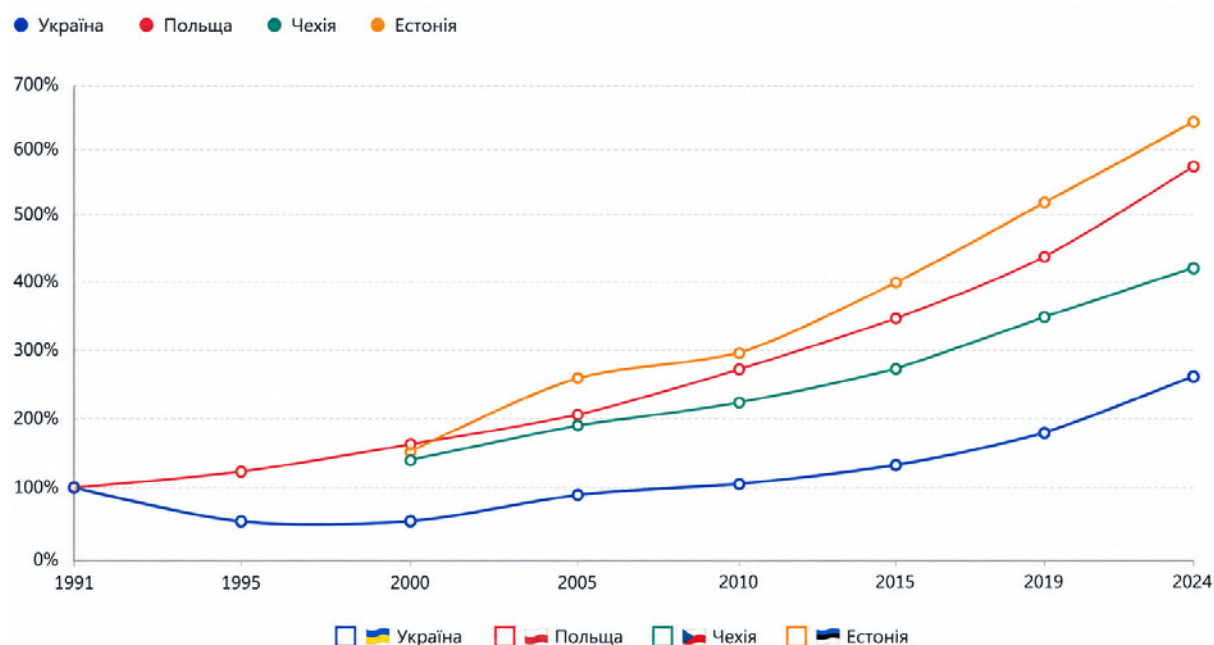
\$100 млн держфонду «Йозма» (1993) → \$2.7 млрд VC до 2000 р.

R&D: 5.4% ВВП — перше місце у світі. ~80% засновників кіберстартапів — випускники підрозділу 8200 IDF.

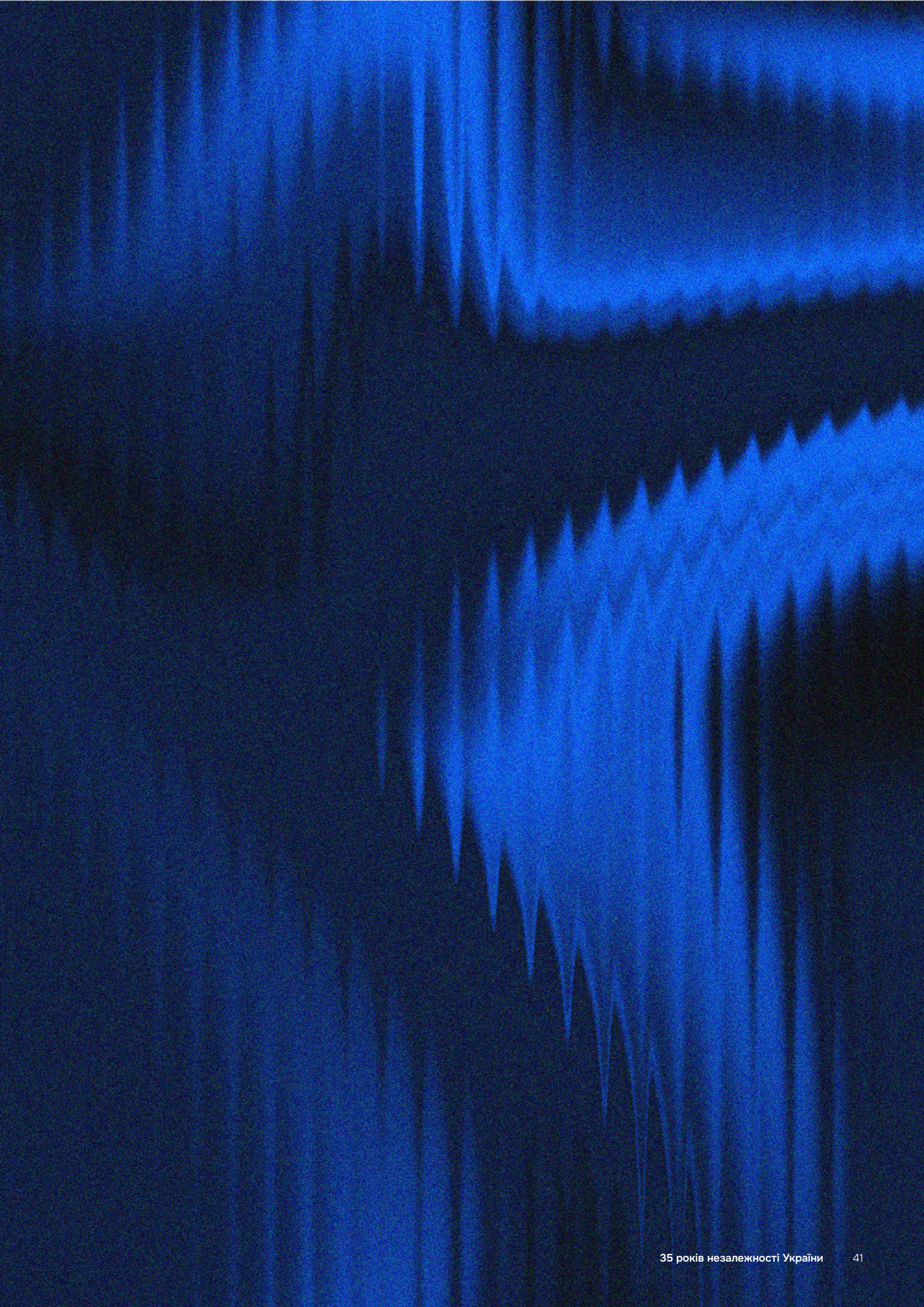
Brave1 — це спроба відтворити цю логіку в Україні.

Орієнтовно \$129 млн VC у 2025 р. — базис є. Але до «Йозма-ефекту» потрібно ще 5–7 років системної роботи.

Рис. 26 ВВП ПКС/особу: 1991=100% · Результат 35-річного шляху

Джерело: IMF WEO

Петля, яка замикається сама на себе

Аналіз розширених показників – ECI, капінвестицій, FDI, іпотеки, кредитування – дає п'ять системних пасток. Кожна посилює наступну. Розірвати петлю можна лише зовні або повним перезавантаженням системи.

Системний висновок: п'ять структурних пасток

- 1

Кредитна пустеля: кредити **13.4% ВВП** (при нормі 55–95%) – бізнес не може рости без дешевого капіталу.
- 2

Деградація складності: ECI впав з **-0.2 (2000)** до **-0.6 (2022)** – сировинізація в цифрах.
- 3

Інвестиційний голод: накопичення капіталу **15% ВВП vs 26–35%** в успішних країнах.
- 4

Іпотечний вакуум: **1% ВВП vs 20–45%** в Польщі та Чехії – молоді родини не можуть купити житло.
- 5

Енергетична катастрофа: генерація впала з **296 ТВт·год (1990)** до **~115 (2025)** – країна стала вдвічі енергетично слабшою за 30 років.

Пастка	Факти · Динаміка
Кредитна пустеля	13.4% ВВП кредитів (2024) vs 76% (2008) – обвал у 5.7× . Польща 55%, Туреч. 70%, Німеч. 95%. Ставка НБУ 15%+ блокує МСБ.
Деградація складності	ECI: 44-е місце (2022) vs 32-е (2002) – падіння на 12 позицій. Агро у товарному експорті: 11% (2001) → 50–60% (2022–24) .
Інвестиційний голод	Капінвестиції ~14% ВВП (2025) vs Польща 21%, Чехія 26%. FDI ~2.5% ВВП vs Грузія 8%.
Іпотечний вакуум	1% ВВП (2025) – нижче ніж у 2005 р. (8%). Польща 20%, Німеччина 45%. 150+ тис. зруйнованих будинків.
Енергетична деградація	296 ТВт·год (1990) → 115 (2025) – 61% втрати. Блекаути ~0,4% ВВП/рік . Відновлення – \$90.6 млрд

Ці п'ять пасток є взаємозалежними, вони замикаються в петлю. Без кредитів немає інвестицій. Без інвестицій немає модернізації і зростання складності продукту. Без складного продукту немає маржі і прибутків, якими можна обслуговувати кредит.

Розірвати петлю можна лише зовні – або через масштабний публічний капітал (*Marshall Plan для України*), або через ПІІ.

Обидва варіанти потребують інституційної довіри, якої **поки немає**.

Вісім ДОДАТКОВИХ ВИМІРІВ СТРУКТУРНОЇ СЛАБКОСТІ

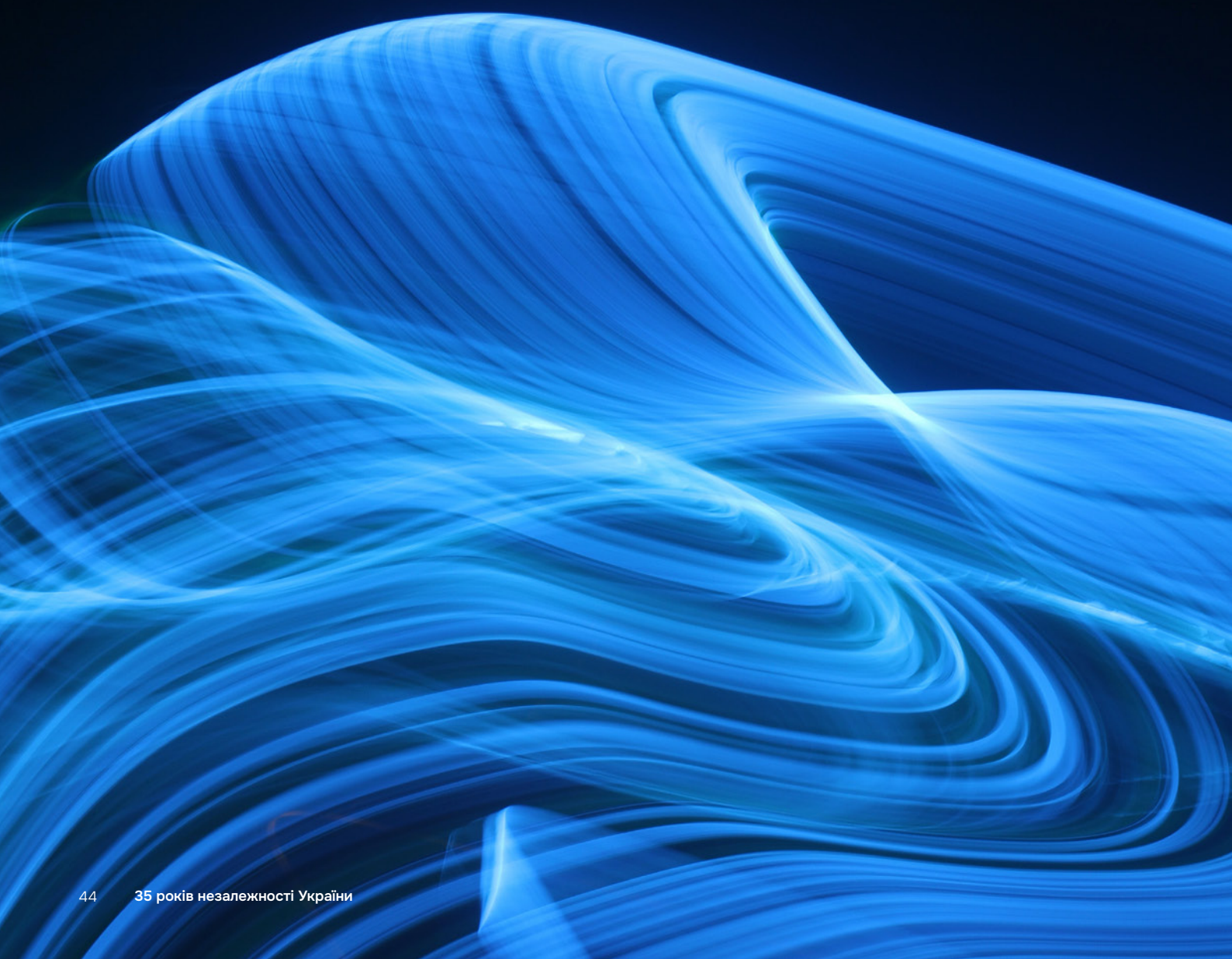
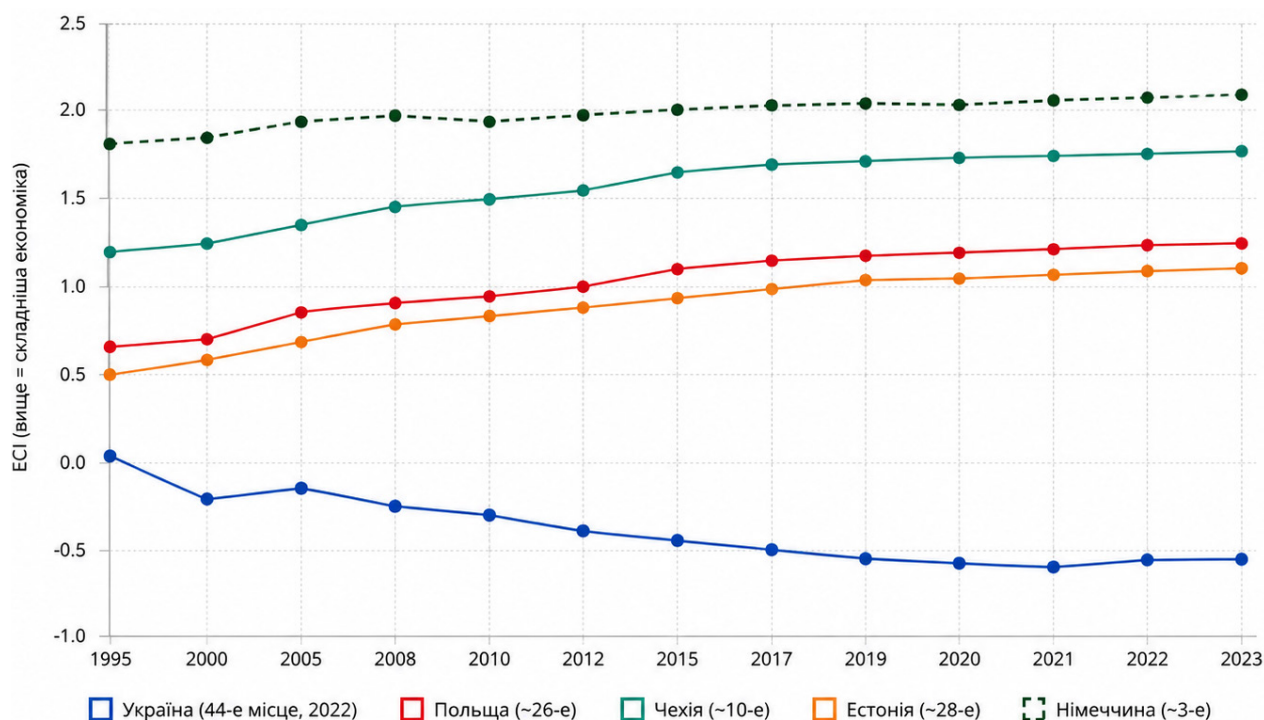

Рис. 27 Індекс економічної складності (ECI)

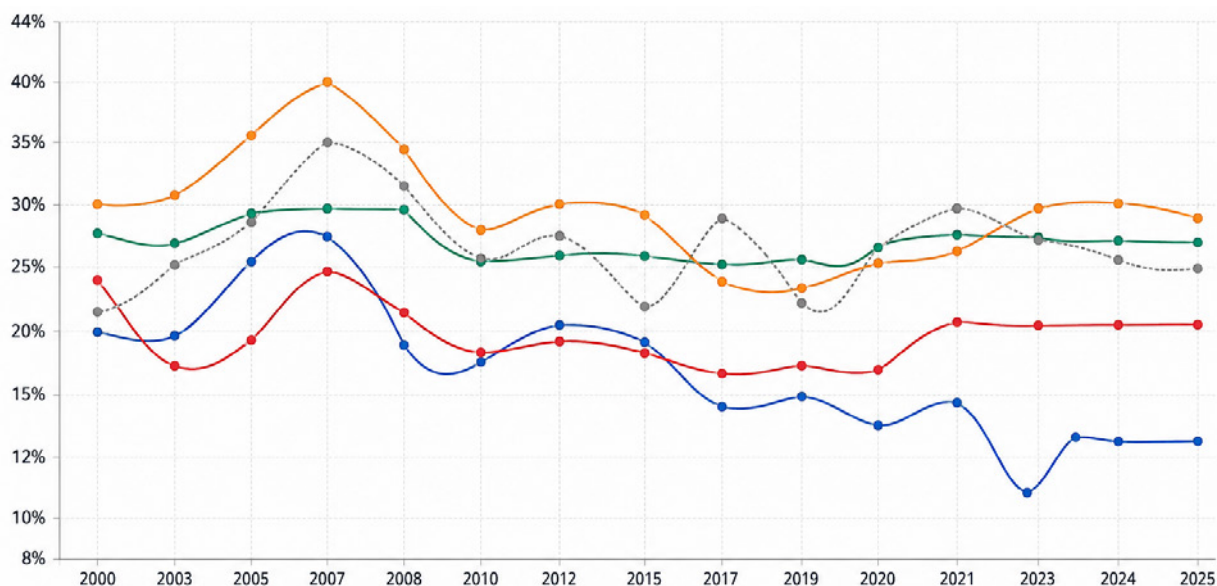

Джерело: Harvard CID, ОЕС

ECI – це, грубо кажучи, міра того, скільки «знання» задовано у тому, що ви продаєте на світовий ринок. Пшениця і соняшникова олія – знання мінімальне.

Точне машинобудування і фармацевтика – максимальне. Без зростання ECI неможливо накопичити промисловий потенціал для реконструкції.

Рис. 28 Валове накопичення капіталу (% ВВП)

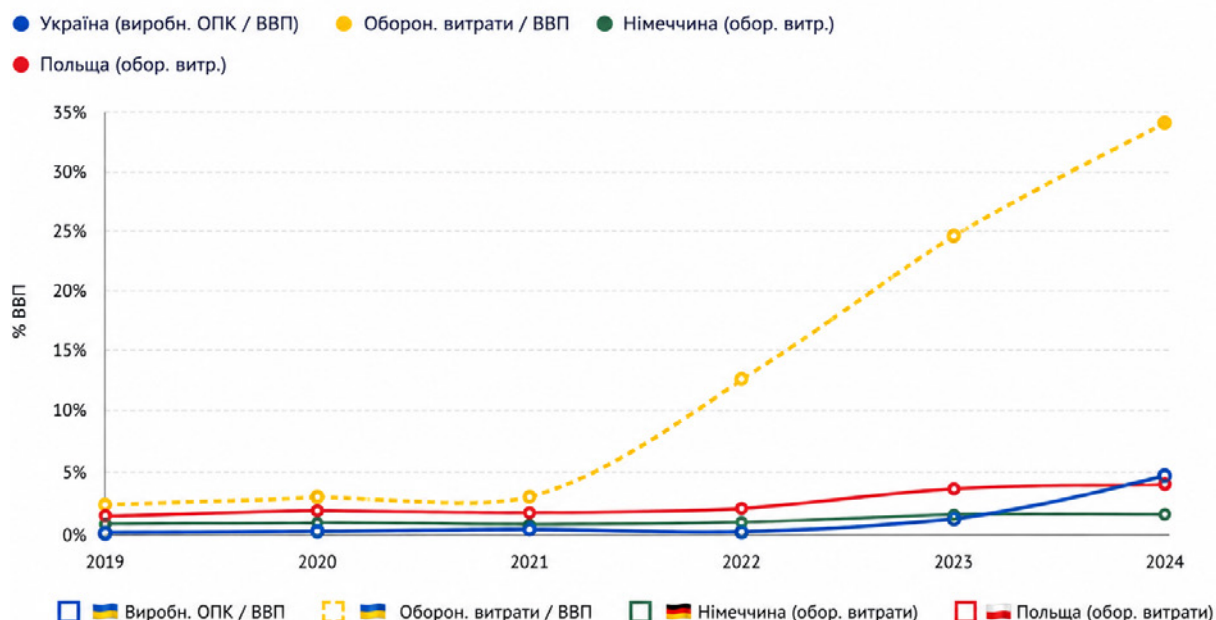

Джерело: World bank WDI

Україна демонструє стабільно нижчий рівень валового накопичення капіталу (~14-15% ВВП) порівняно з країнами Центральної та Східної Європи (20-30%+), що свідчить про хронічний дефіцит інвестицій у розвиток. На відміну від Польщі, Чехії чи Естонії, де інвестиції під-

тримують модернізацію економіки, в Україні цей показник не досягає критичної маси для стійкого зростання. Це означає, що економіка не накопичує виробничий потенціал, а відтак відтворює відставання у продуктивності та структурі.

Рис. 29 Частка ОПК у ВВП (%)

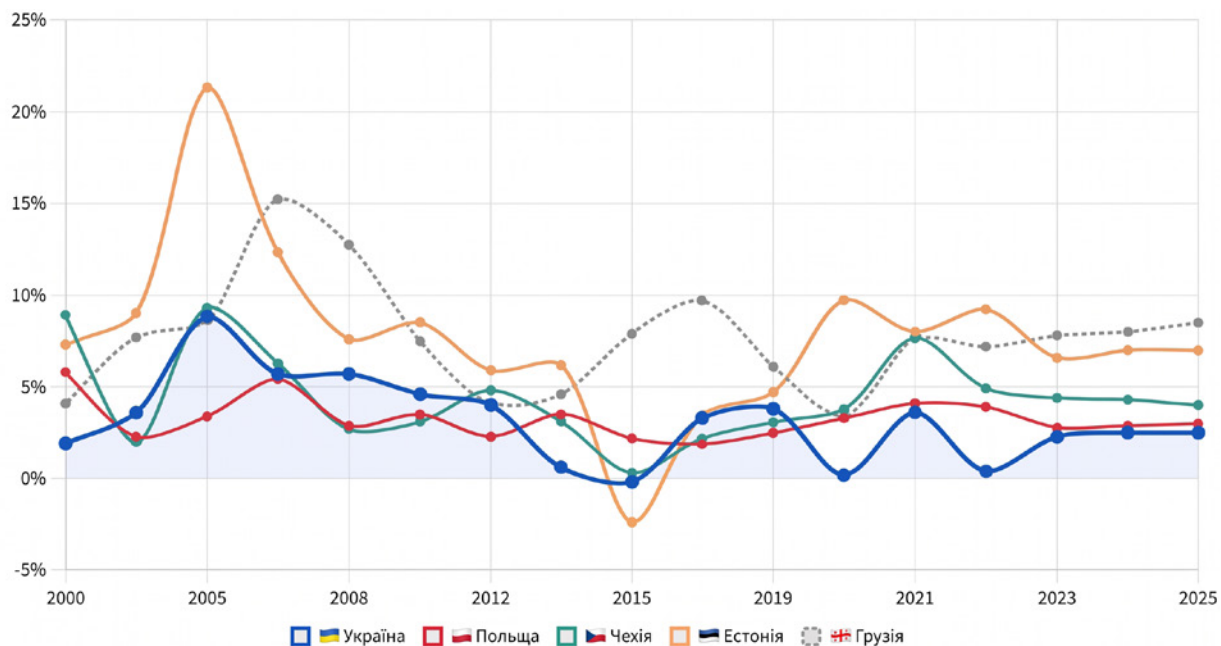
Джерело: SIPRI, UCDI

Держава демонструє безпрецедентне зростання оборонного сектору: частка оборонних витрат у ВВП зросла до ~34% у 2024 р., що не має аналогів серед країн Європи. Водночас частка власного виробництва ОПК залишається значно нижчою (~4-5% ВВП), що свідчить про структурний розрив між фінансуванням і внутрішніми виробничими можливостями.

У порівнянні з Польщею та Німеччиною (2-4% ВВП), Україна функціонує в режимі воєнної економіки, але значна частина ресурсів спрямовується на імпорт або зовнішні закупівлі. Ключовий виклик — трансформація бюджетних витрат у внутрішню індустріалізацію, інакше оборонний імпульс не стане драйвером довгострокового економічного зростання.

Рис. 30 Приплив ПІІ (% ВВП)

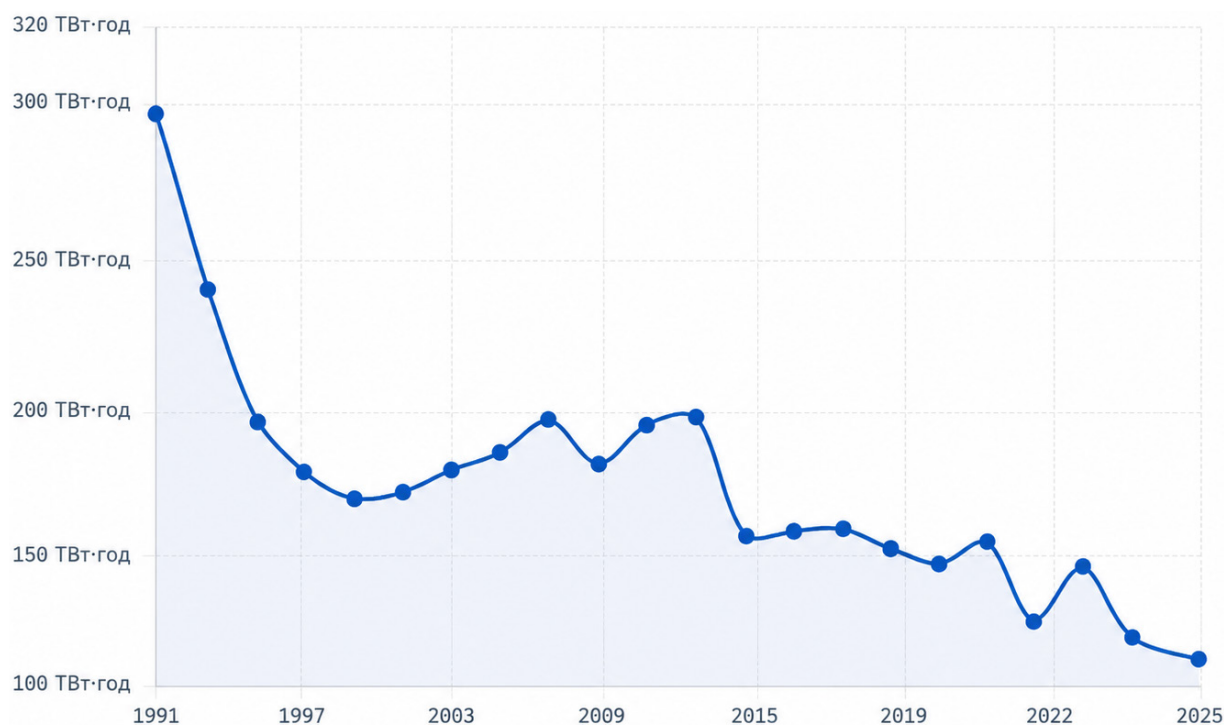

Джерело: UNCTAD, World bank

Україна демонструє хронічно низький та нестабільний рівень ПІІ ($\approx 2-3\%$ ВВП), що суттєво поступається навіть країнам із подібним стартом (Польща, Чехія) та реформаторським кейсам (Грузія, Естонія).

Динаміка свідчить не про циклічні коливання, а про системну неспроможність залучати довгостроковий капітал, що означає втрачений інвестиційний потенціал і відсутність бази для структурної модернізації економіки.

Рис. 31 Генерація електроенергії (ТВт·год)

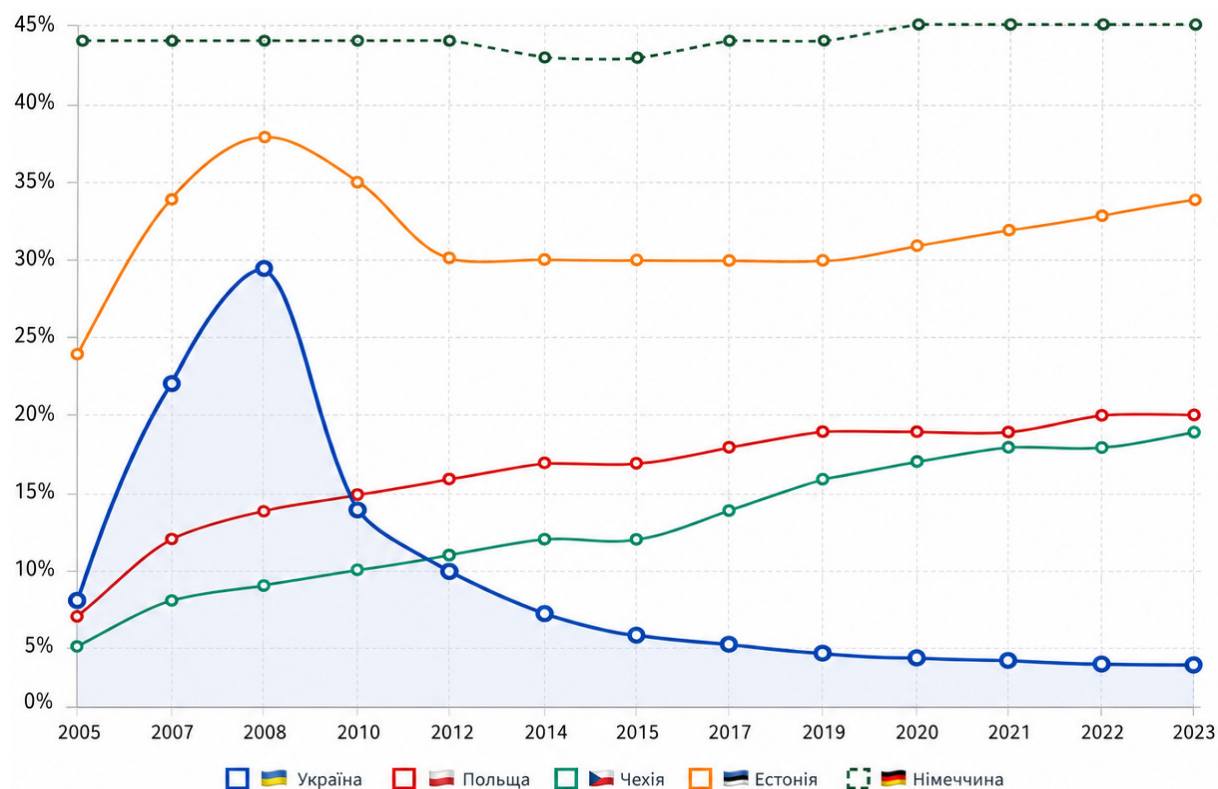

Джерело: IEA, EIA

Динаміка генерації електроенергії свідчить про довгострокову деградацію енергетичної бази України: обсяг виробництва скоротився більш ніж на **60%** порівняно з рівнем початку 1990-х років. Так, частково це наслідок воєнних руйнувань, однак слід зауважити, що це

ще й результат тривалого недоінвестування та зниження промислового попиту. Втрата енергетичних потужностей прямо обмежує економічне зростання, перетворюючи енергетику з драйвера розвитку на структурне обмеження відновлення економіки.

Рис. 32 Іпотечні кредити / Борг домогосподарств (% ВВП)

Джерело: CEIC, НБУ, ЄЦБ

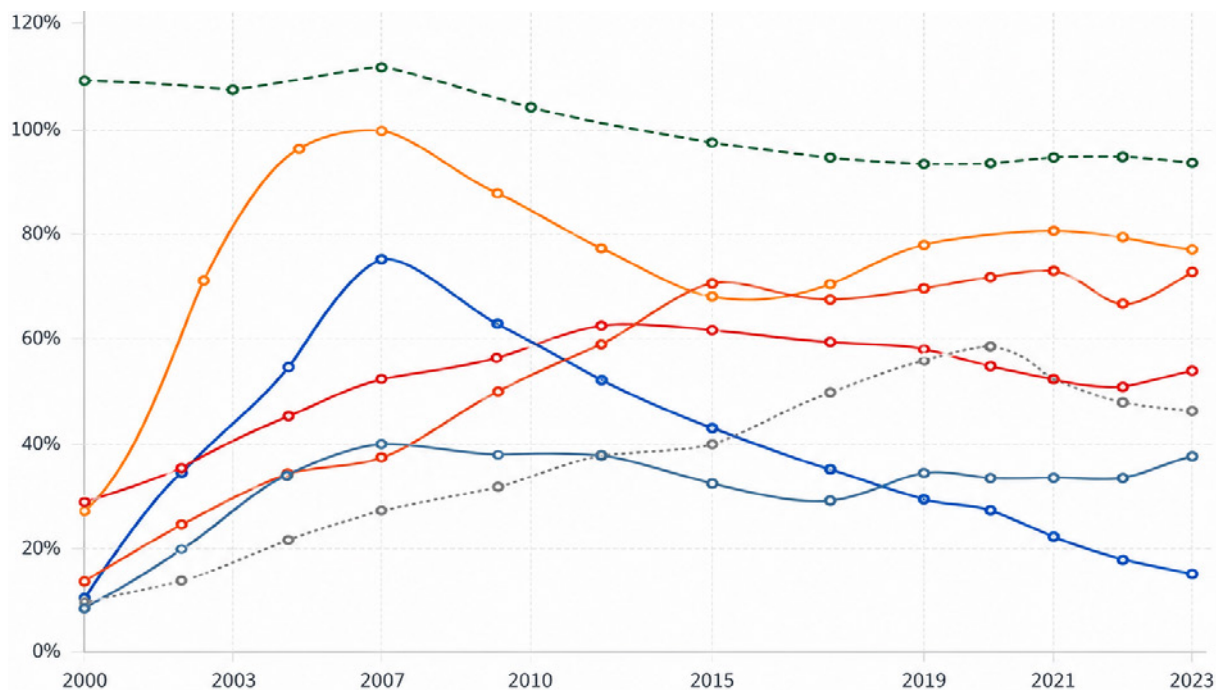
Україна перебуває у стані глибокого іпотечного вакууму: рівень іпотечного кредитування (~1% ВВП) у 5-12 разів нижчий, ніж у країнах ЄС (20-45% ВВП).

Після короткого піку у 2008 році система фактично деградувала і не відновилась навіть до довоєнного рівня. На відміну від Польщі, Чехії чи Естонії, де іпотека стала драйвером внутрішнього попиту та розвитку будівництва, в Україні відсутній довгостроковий фінансовий інструмент для домогосподарств.

Це означає не лише обмеження доступу до житла, а й структурне гальмування відновлення економіки після війни, оскільки без масового іпотечного фінансування неможливо масштабувати реконструкцію та стимулювати внутрішній попит.

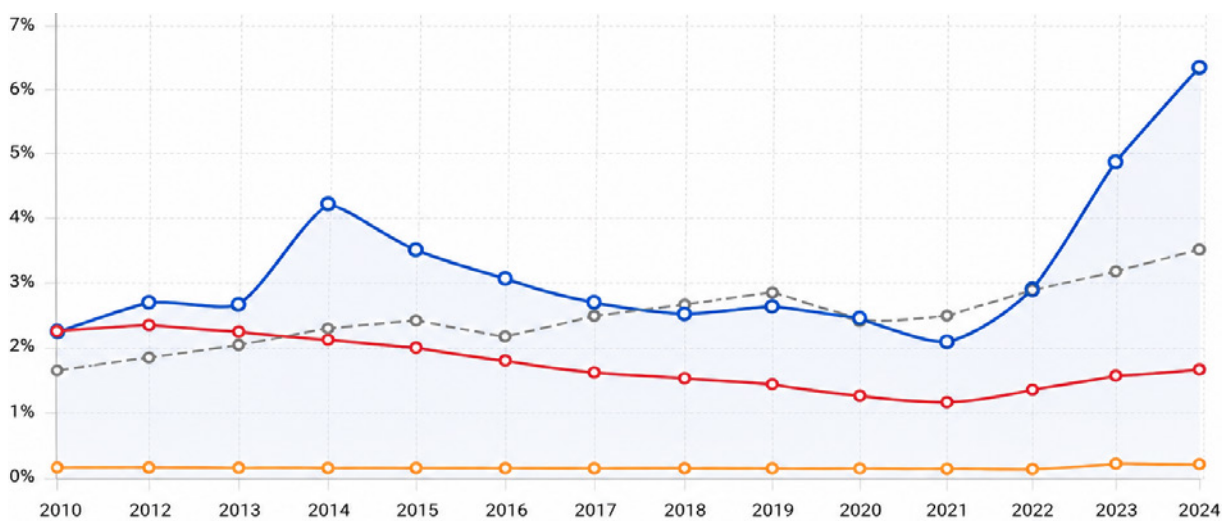

Рис. 33 Кредити приватному сектору – розширені бенчмарки (% ВВП)

Джерело: World bank WDI

Рис. 34 Обслуговування боргу (% ВВП) + бенчмарки

Джерело: IMF, World bank

Україна входить у фазу стрімкого зростання боргового навантаження: витрати на обслуговування боргу зросли до **~6.3% ВВП** у 2024 році, що суттєво перевищує рівні країн-бенчмарків (Польща ~1.5–2%, Грузія ~3–3.5%, Естонія ~0.3%). Це означає, що дедалі більша частка ресурсів економіки спрямовується не на розвиток, а на обслуговування накопичених зобов'язань.

На відміну від країн ЄС, де борговий тягар залишається керованим завдяки дешевому фінансуванню та стабільному зростанню, Україна стикається з ризиком «*боргової пастки*»: при високих ставках і низьких темпах зростання борг має тенденцію до самопосилення, витісняючи інвестиції та обмежуючи фінансовий простір для відновлення.

НБУ, ВВП- структура, демографія, Economic Freedom

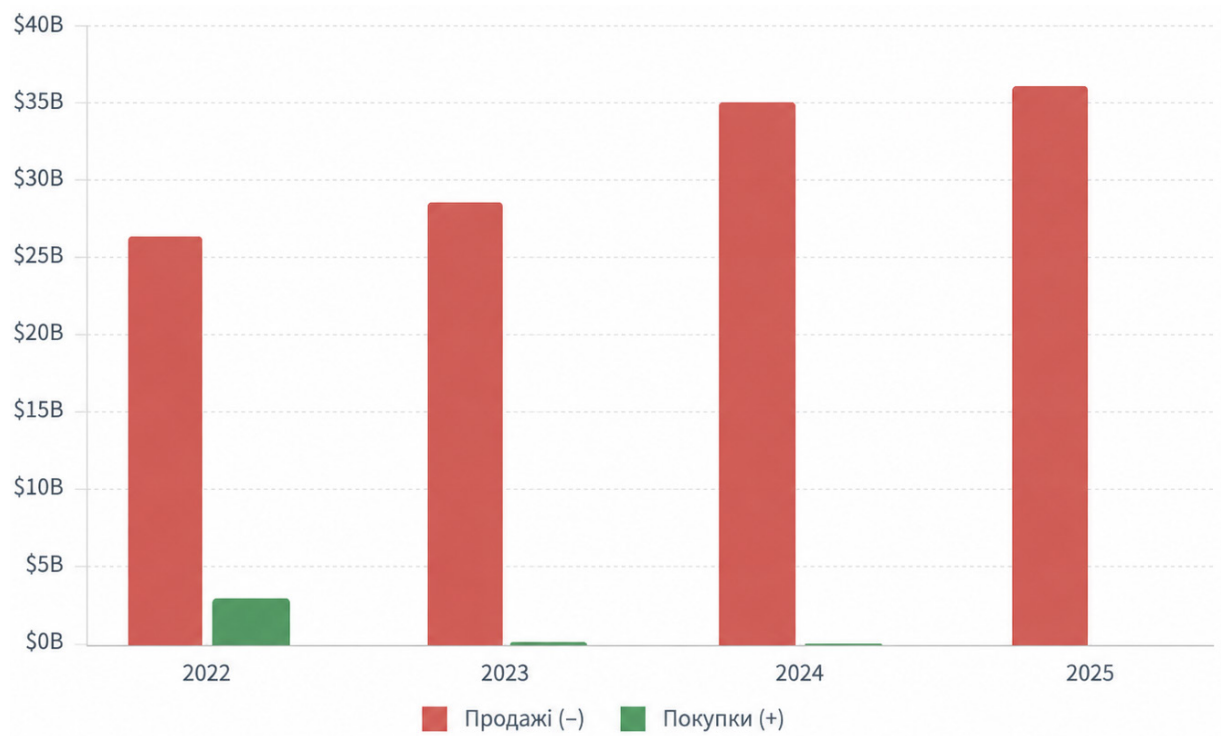
Чотири нові аналітичні блоки: валютні інтервенції НБУ (\$121.5 млрд за 2022–2025), трансформація структури ВВП, вікова структура населення, рейтинг економічної свободи.

Валютні інтервенції НБУ: ціна стабільності

Чисті продажі валюти НБУ у 2022–2025 рр.:
 $\$26,6 + \$28,8 + \$30 + \$36,1 = \$121,5$ млрд.
Резерви при цьому зросли з \$28.5 млрд до \$57.3 млрд.

Відповідь одна: зовнішня допомога (\$52.4 млрд у 2025 р.) надходила швидше, ніж НБУ продавав валюту.

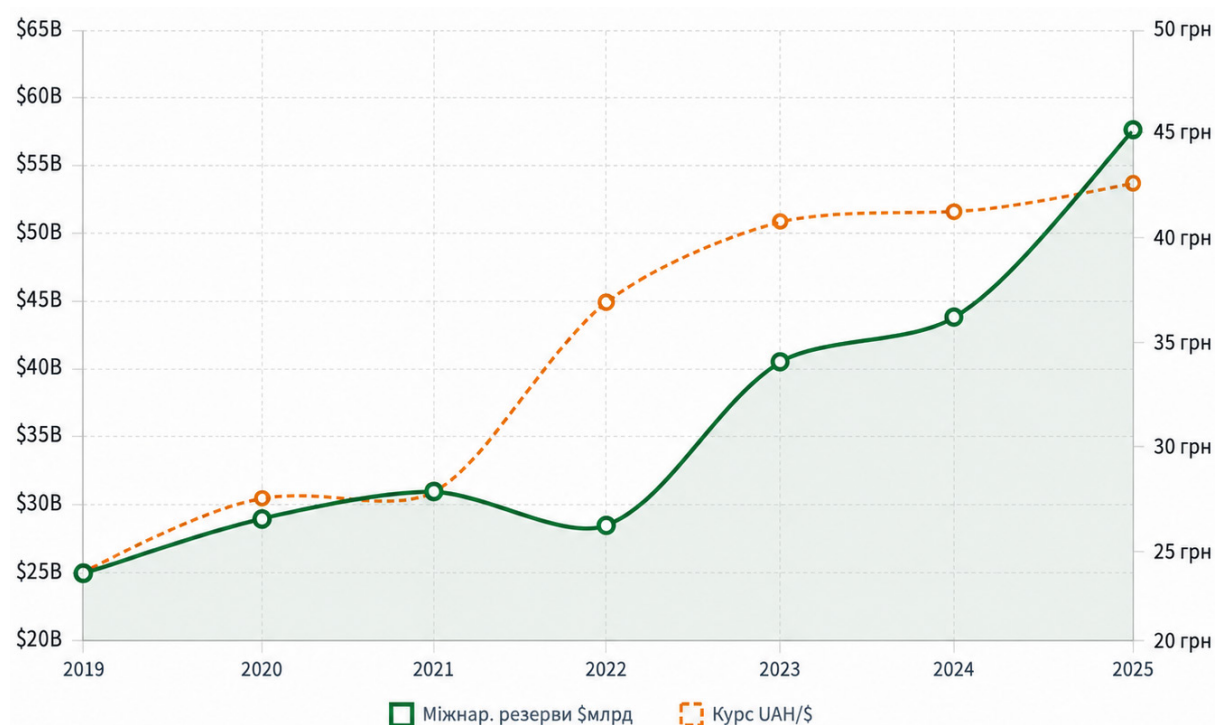
Рис. 35 Валютні інтервенції НБУ (\$млрд, нетто продажі)

Джерело: НБУ

Рис. 36 Міжнар. резерви НБУ (\$млрд) та курс УАН/\$

Джерело: НБУ

Структура ВВП: деградаційна, а не виробнича сервісизація

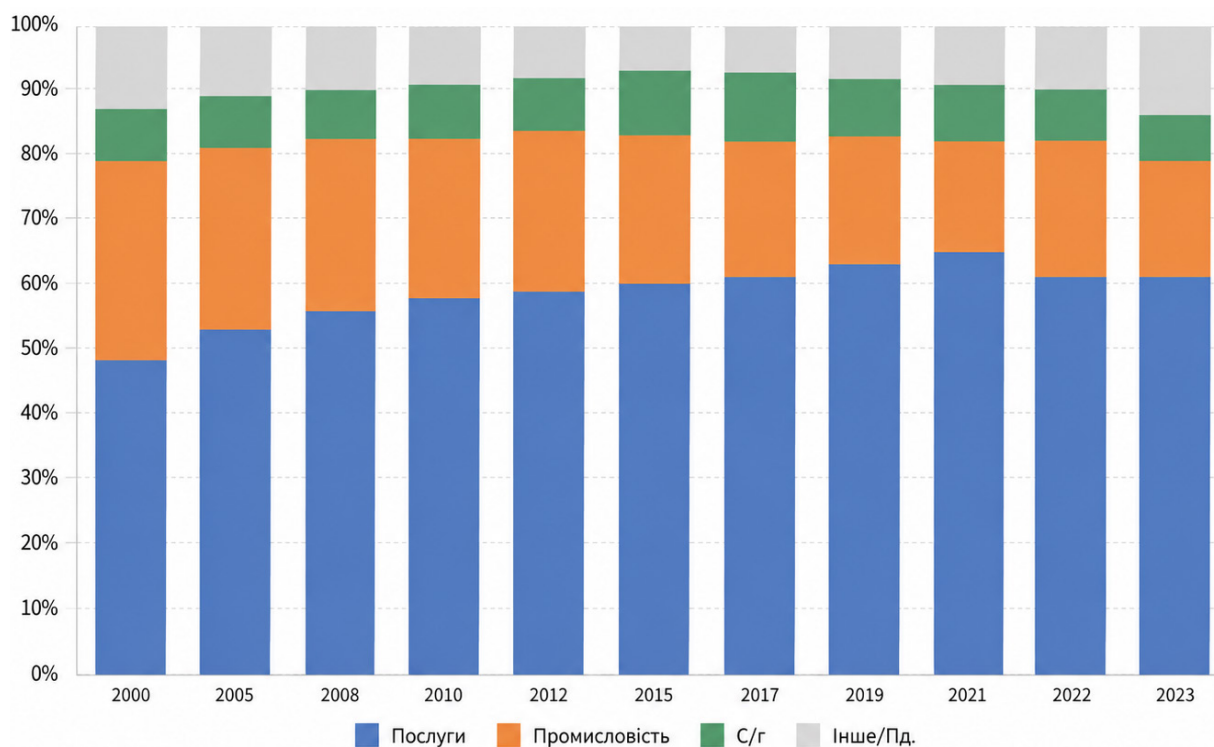
2025 р.: послуги **~63% ВДВ**, промисловість **~18%**, с/г **~8%**.

«Послуги» в Україні – це переважно роздрібна торгівля, держуправління, транспорт. ІТ (~5% ВВП) – виняток.

Відрізнити «виробничу сервісизацію» (Ірландія – R&D і фінанси) від «деградаційної» (промисловість просто зникає) можна за середньою зарплатою у сервісному секторі. В Україні вона нижча за середню по економіці.

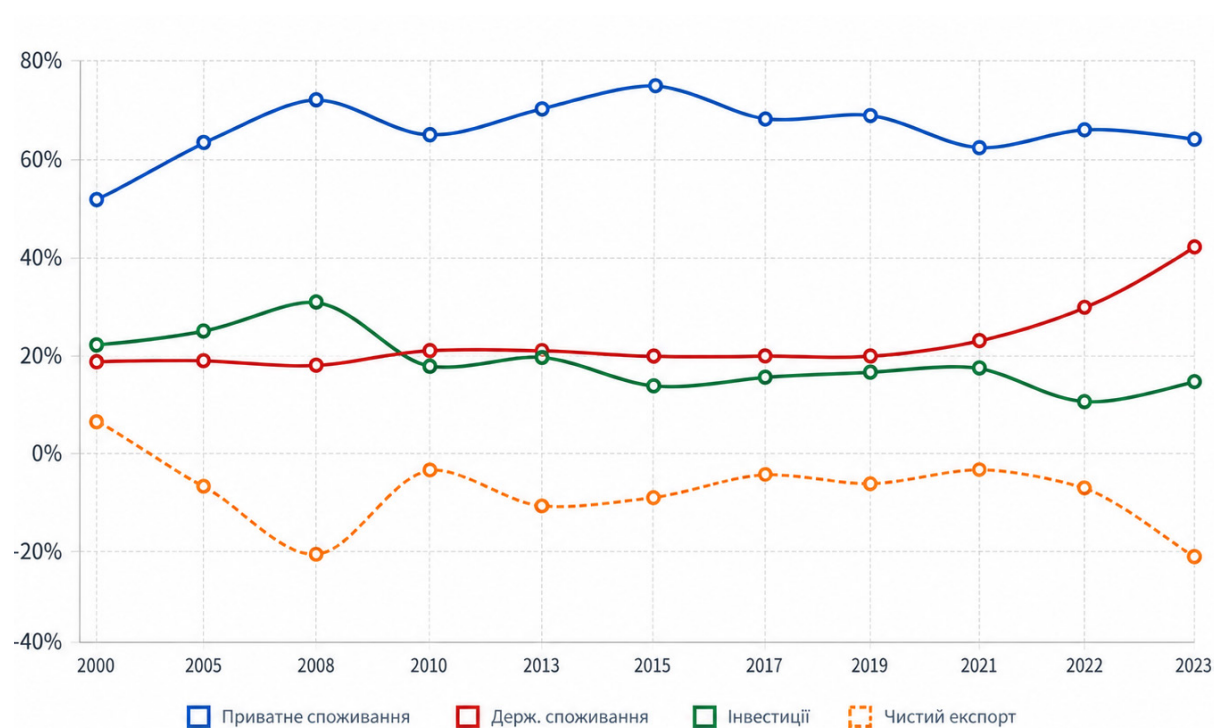

Рис. 37 Структура ВВП (% ВДВ)

Джерело: World bank, IFAD

Рис. 38 Структура витрат ВВП (% ВВП)

Джерело: World bank, IFAD

Структура витрат ВВП України демонструє **зсув від інвестиційно-експортної моделі** до споживчо-бюджетної.

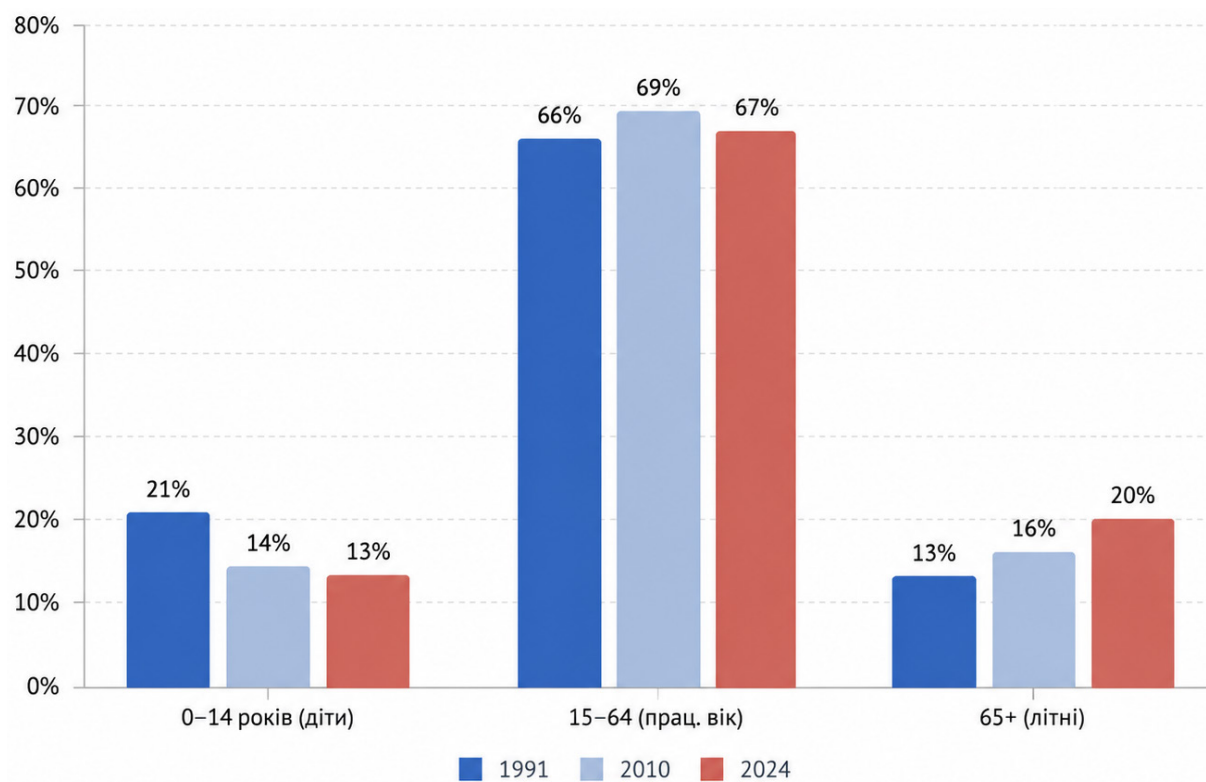
Частка приватного споживання стабільно висока (~60–70% ВВП), тоді як інвестиції знизилась до ~15% ВВП – недостатнього рівня для відновлення та зростання.

Водночас різке збільшення державних витрат (до 40%+ ВВП у 2023) відображає воєнну економіку, де держава стає ключовим драйвером попиту.

Негативний чистий експорт (до -20% ВВП) свідчить про структурну залежність від імпорту та зовнішнього фінансування. У сукупності це формує модель, в якій економіка підтримується не за рахунок внутрішнього виробництва та інвестицій, а через державні витрати і зовнішні ресурси, що створює довгострокові ризики для стійкого зростання.

Вікова структура і демографічне навантаження

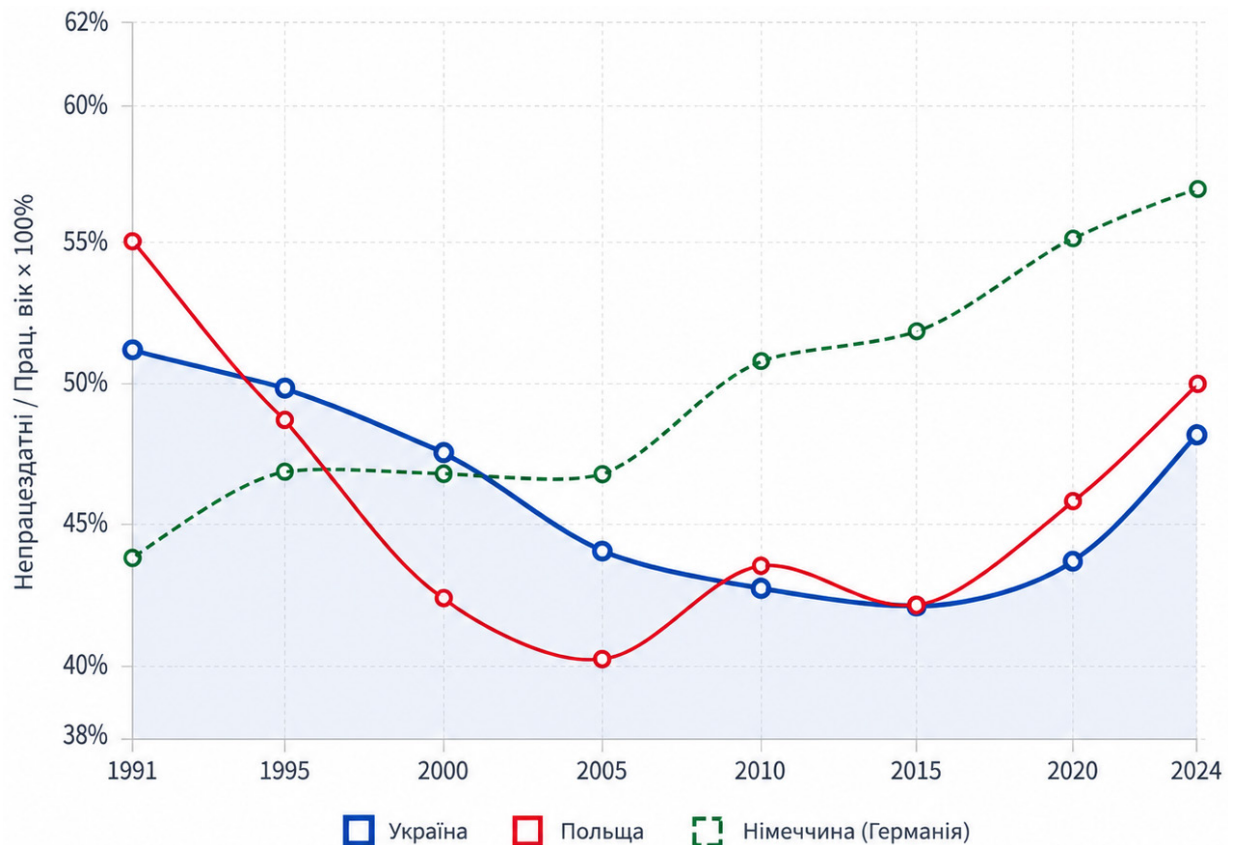
Рис. 39 Вікова структура населення (%)

Джерело: World bank, UN DESA

Рис. 40 Коефіцієнт демогр. навантаження

Джерело: World bank

Україна входить у фазу зростаючого демографічного навантаження: після тимчасового зниження у 2000-х роках показник знову піднявся до **~49%** у 2024 році. Це означає, що на кожні 100 осіб працездатного населення припадає майже 50 утриманців. Тренд наближає Україну до рівнів розвинених країн, зокрема Німеччини (~57%), але без їхнього рівня продуктивності та доходів.

Ключова відмінність — структура: в Україні навантаження формується не лише через старіння, а й через наслідки війни, міграцію та скорочення працездатного населення. Це створює подвійний тиск на економіку — зменшення податкової бази при одночасному зростанні соціальних витрат, що в довгостроковій перспективі обмежує потенціал зростання і ускладнює відновлення.

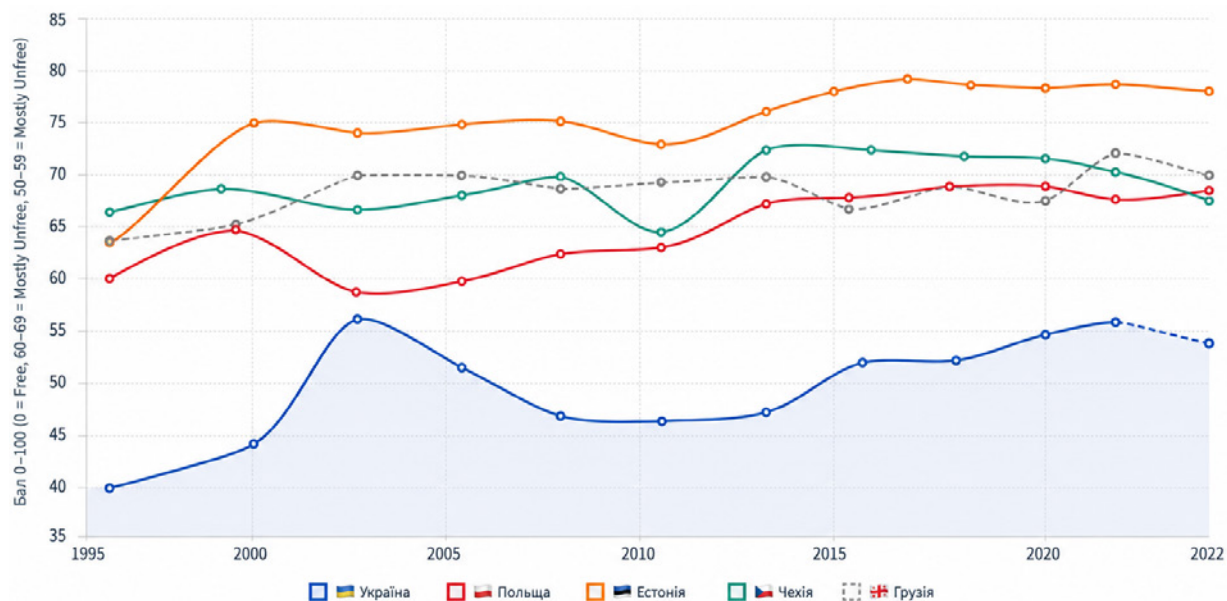
Economic Freedom: 54.1 — і це вже неактуально

Heritage Foundation не оцінює Україну з 2023 р. Останній бал — **54.1** (2022 Index).

Естонія — 7-е, Польща — 42-е, Грузія — 32-е. Навіть Молдова (~95-е) — вище.

Fraser EFW 2022: **150-е місце** з 165 країн — найнижче за всю незалежну історію.

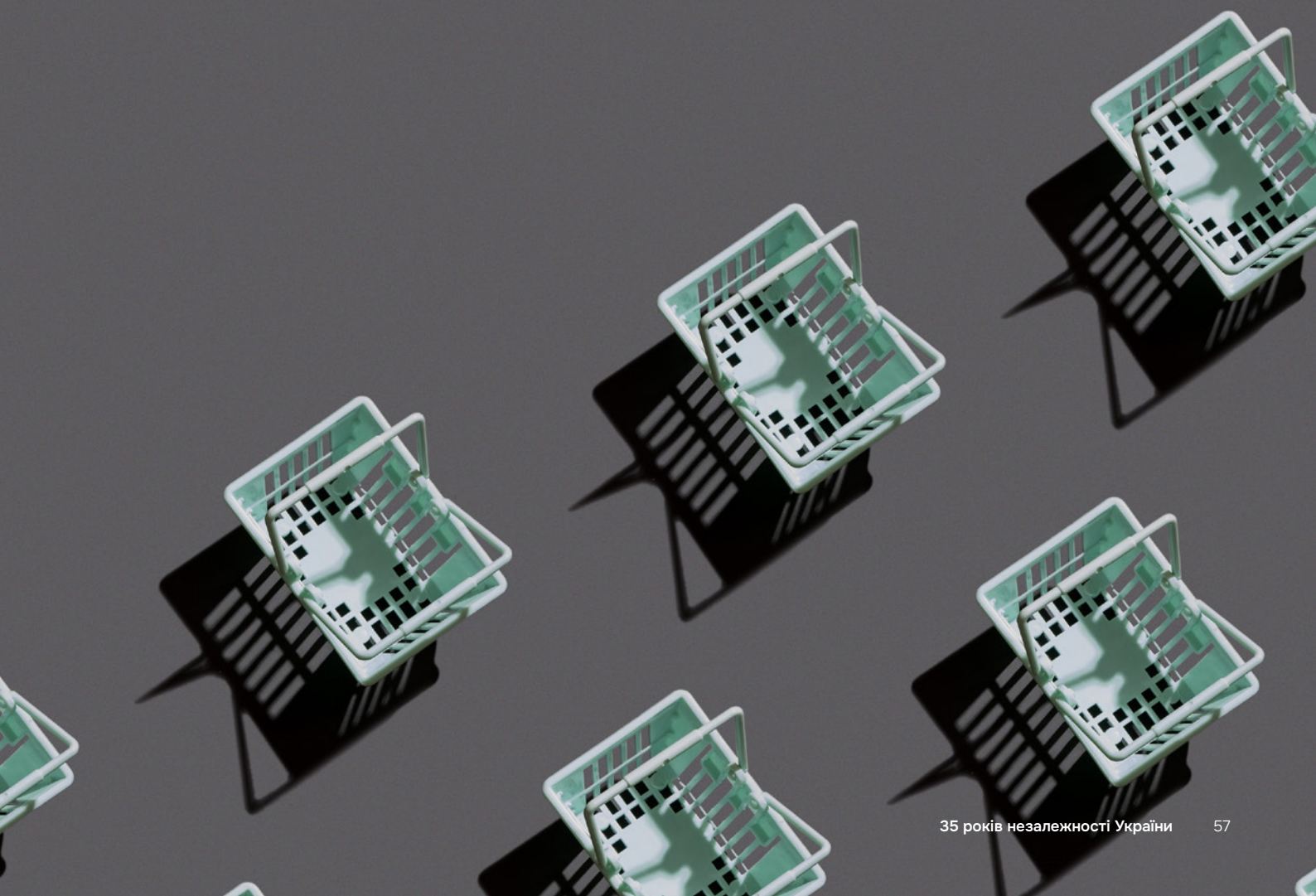
Рис. 41 Вікова структура населення (%)

Джерело: Heritage, Fraser

Два реальних прецеденти того, що можна досягти: Ізраїль і Тайвань – країни з постійними безпековими ризиками – в топ-10 найвільніших економік.

Безпека і свобода підприємництва не суперечать одне одному. Суперечать – корупція і непередбачуваність.

Скільки коштували відкладені реформи:

\$480–950 млрд
втраченого добробуту

- Якби Україна зростала темпом Польщі від 1991 р. – сьогодні ВВП/особу становив би **\$78 200**. Фактичний результат: **\$18 550**. Діапазон кумулятивних втрат – від **\$480** до **\$950 млрд** залежно від сценарію.

Математика програшу

Базова формула: $\text{ВВП/особу}_{2024} = \$7\,195 \times (1 + \text{CAGR})^{33}$.

Польща стартувала з **\$7 654** – майже нарівні.
Через 33 роки: Польща **\$44 600**, Україна **\$18 550**. Розрив **2.4×**.
Це не випадковість і не наслідок однієї кризи – це результат п'яти системних відкочень без структурного відновлення між ними.

Три контрфактуальних сценарії

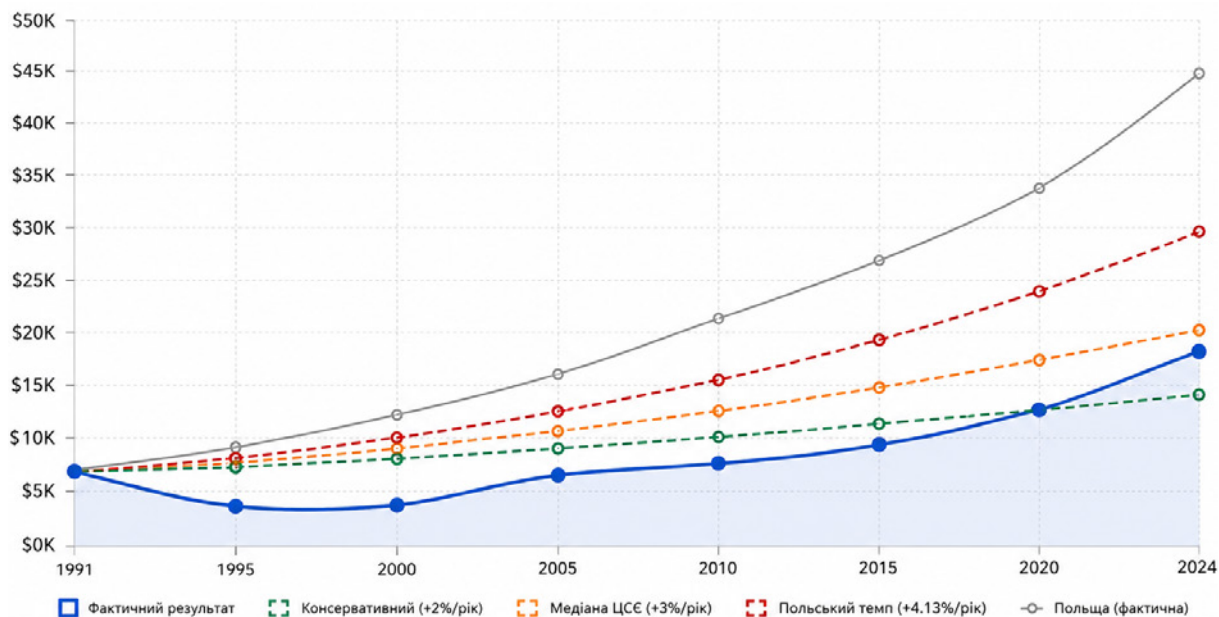
Формула: $\$7\,195 \times (1 + \text{CAGR})^{33}$. Результати – у таблиці нижче та на графіку 42. При медіанно-му сценарії ЦСЕ (CAGR +3%/рік) Україна мала б сьогодні ВВП близько **\$1.6 трлн** – порівнянний з Іспанією. Натомість маємо **\$210 млрд**.

Три контрфактуальних сценарії

СЦЕНАРІЙ	CAGR	ВВП/особу 2024 (ПКС)	Втрачений дохід/особу	Кумулят. втрати (30 млн)	Бенчмарк
Фактичний результат	-0.5%	\$18 550	—	—	Єдина країна Європи нижче рівня 1991 р.
Консервативний (+2%/рік)	+2.0%	~\$39 600	~\$23 300	~\$480 млрд	Нижче середнього ЦСЕ
Медіана ЦСЕ (+3%/рік)	+3.0%	~\$54 500	~\$38 200	~\$700 млрд	Угорщина, Румунія
Польський темп (+4.13%/рік)	+4.13%	~\$78 200	~\$61 900	~\$950 млрд	Польща × 5.8 за 35 р.

Джерела: Розрахунок УІМ

Рис. 42 Контрфактуальний ВВП/особу (ПКС, \$) — три сценарії

Джерела: Розрахунок УІМ

Що ці цифри означають на практиці

Діапазон **\$480–950 млрд** кумулятивних втрат — це буквально: вся інфраструктура відновлення (\$524 млрд за ПРООН), всі зовнішні борги (>\$200 млрд) і ще **\$200–600 млрд** зверху. У будь-якому сценарії — Україна могла бути принципово іншою країною.

П'ять сценаріїв ВВП до 2035 року

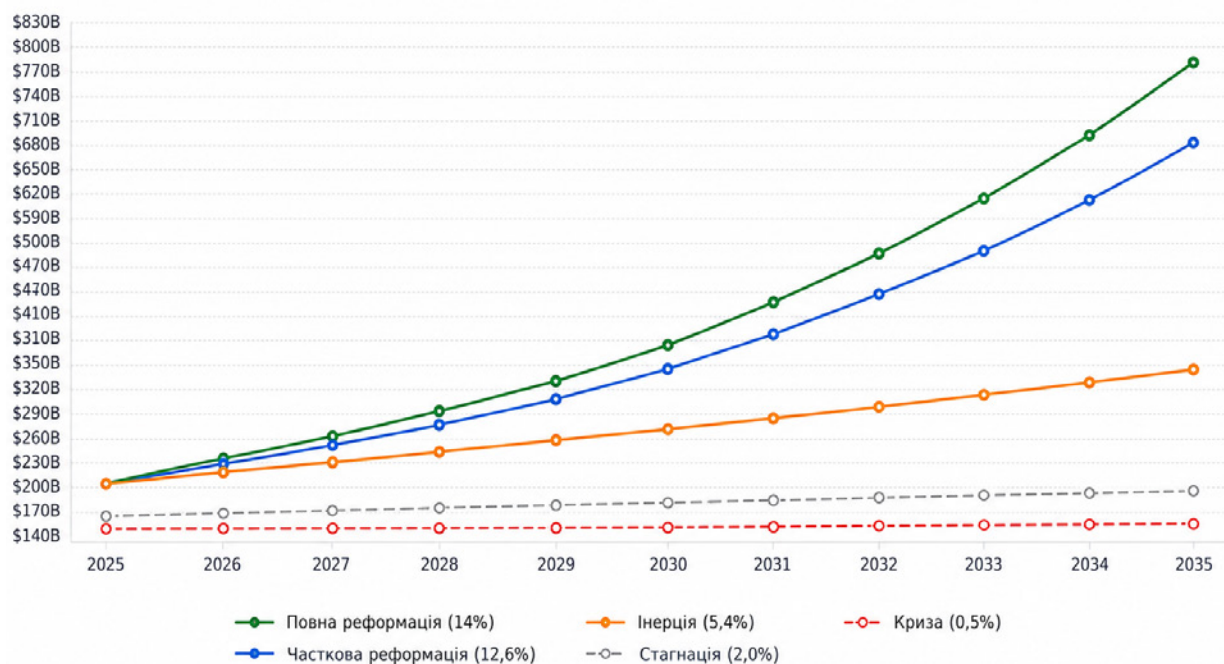
База: \$210 млрд (реальний ВВП 2025). **Розрахунок:** $\$210 \times (1 + \text{CAGR})^{10}$. Розгорнуту графічну версію представлено на рис. 43, параметри по кожному сценарію — в таблиці далі.

П'ять сценаріїв ВВП до 2035 — ключові параметри

СЦЕНАРІЙ	CAGR	ВВП 2035	ПІІ/РІК (2030)	БОРГ/ВВП (2033)	ЙМОВІРНІСТЬ
Повна реформація	14%	\$700–780 млрд	\$34–55 млрд	33–38%	17%
Часткова реформація	12,6%	\$400–686 млрд	\$30–48 млрд	38–44%	22%
Інерція	5,4%	\$300–355 млрд	\$16–26 млрд	73–85%	32%
Стагнація	2.0%	\$190–200 млрд	\$3–4 млрд	100–110%	17%
Криза	0.5%	\$162–172 млрд	\$2–3 млрд	115–130%	12%

Джерела: Розрахунок УІМ

Рис. 43 П'ять сценаріїв ВВП України до 2035 (\$млрд)

Джерела: Розрахунок УІМ

Для сценаріїв Стагнація і Криза розрахунок ведеться від бази **\$160 млрд** (реальний ВВП 2025 р., пост. ціни), тоді як для решти трьох сценаріїв – від **\$210 млрд** (номінальний ВВП 2025 р., IMF WEO). Це пояснює різницю в базових точках відліку між групами сценаріїв.

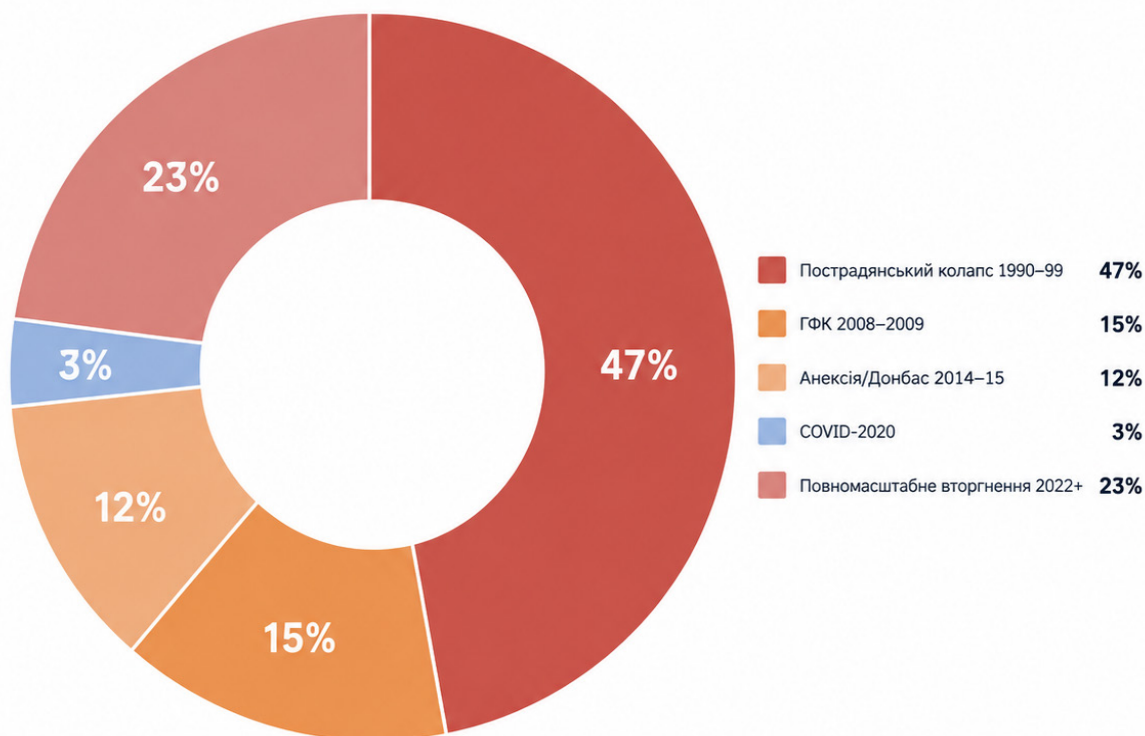
Розрив між повною реформацією і кризою: **\$700–780 млрд** проти **\$162–172 млрд** – різниця **~\$570 млрд**, більше **2,7×** поточного ВВП. ЄБРР знизив прогноз 2025 р. до **2,5%** – інерційна траєкторія формується в реальному часі. Кожні \$5 млрд ПІІ/рік → **+\$30–35 млрд ВВП** до 2035 (мультиплікатор 6–7×).

Декомпозиція кумулятивних втрат

Польща за 35 років – лише 2 роки від'ємного зростання. Україна – 13. Ключова різниця: Польща мала структурний вихід з кожної кризи. Україна – ні.

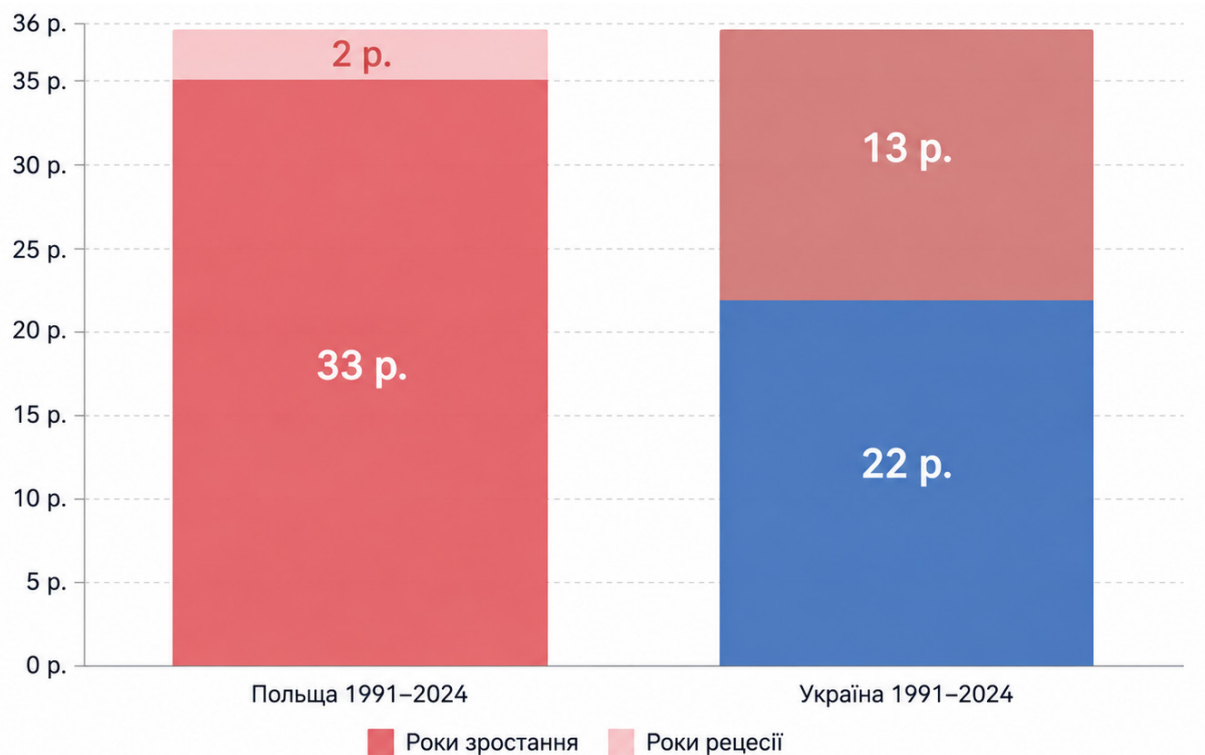

Рис. 44 Розподіл кумулятивних втрат по кризах (%)

Джерела: Розрахунок УІМ на основі World Bank WDI

Рис. 45 Роки зростання vs рецесії – Польща і Україна 1991–2024

Джерела: World Bank WDI

Чому Польща не падала?

Польща увійшла в кризу 2008–2009 рр. з профіцитом поточного рахунку, незалежним центральним банком і низьким зовнішнім боргом приватного сектору. Плюс – приток єврофондів продовжував фінансувати інфраструктуру навіть у кризові роки. Зовнішній якор ЄС + зовнішні гроші = структурна різниця. Саме тому статус кандидата в ЄС – не символічний, а системний актив.

Декомпозиція внесків криз у кумулятивні втрати

Криза	Падіння ВВП	Внесок	Ключова причина	Структурний вихід?	Аналогія
Пострадянський колапс 1990–99	-57.7% від піку	~45–50%	Розпад СРСР, гіперінфляція, олігархізація	Ні – часткове відновлення з 2000	Немає аналогів у Європі
ГФК 2008–2009	-15.1% реального ВВП	~15%	Металургійна залежність, борговий перегрів	Без санації банків	Польща у той же рік: +2.6%
Анексія / Донбас 2014–15	-22.8% пік-дно	~12%	Втрата 20% промисловості, девальвація ×3	Частково: ProZorro, газова реформа	Найближче до структурного виходу
COVID-19 2020	-3.8%	~3%	Пандемія, локдауни	Так – швидке відновлення	Найкраща реакція серед 5 криз
Повномасштабне вторгнення 2022+	-28.8%	~20–25%	Руйнування інфраструктури, бюджетний шок	Мобілізаційна модель – потенціал прориву	23 роки відновлення за один рік

Джерела: World Bank WDI

Звідки дані — і де межі точності

25 верифікованих датасетів. Кожен кількісний висновок підтверджений щонайменше двома незалежними джерелами, де це можливо. Де є розбіжності – зафіксовано.

Три аналітичні методи

1 Компаративний аналіз.

12 країн-бенчмарків: Польща, Чехія, Естонія, Латвія, Словаччина, Угорщина, Грузія, Ізраїль, Румунія, Молдова, Казахстан, Білорусь. Ключовий індикатор: множник реального ВВП 1991–2024 – Польща ×3.63, Естонія ×2.04, Україна ×0.53.

2 Динамічний аналіз.

7 контрольних точок: 1991, 1999, 2008, 2014, 2020, 2022, 2025. Кожна збігається із завершенням макроциклу. CAGR реального ВВП України 1991–2024: -1.94%/рік – єдиний від’ємний показник серед 12 бенчмарків.

3 Казусний аналіз (PAR: Problem → Action → Result).

Для ключових бенчмарків – структурований кейс. Приклад: Грузія : 909 ліцензій → 145 за 4 роки → Heritage EFI #35. TI CPI 133-є → 50-е. Метод дає змогу переходити від фіксації розриву до пояснення механізмів.

Кіпрський фільтр для ПІІ

~47% приватного негарантованого зовнішнього боргу України – через Кіпр (НБУ, Q3 2025). Класичний round-tripping. «Чистий» іноземний капітал на **20–35%** нижчий за офіційну цифру **\$107 млрд** – реально **\$70–85 млрд**.

Первинні джерела та оцінка якості

Джерело	Показники	Часовий ряд	Якість	Обмеження
World Bank WDI (API)	ВВП реальний, ВВП/особу (ПКС), населення, ПІІ, зовнішній борг	1991–2024	0.92	Населення – реєстраційне, не де-факто
IMF WEO / Article IV 2023	ВВП зростання, інфляція, фінансові проєкції до 2033	1991–2033	0.93	Прогнози 2025+ залежать від сценарних припущень
НБУ (ВРМ6, Q3 2025)	Платіжний баланс, ПІІ, резерви, зовнішній борг \$216.2 млрд	2000–2025	0.90	ВРМ6 лише з 2000 р.; Q3 2025 – попередні
Держстат (квартальні рахунки)	ВВП квартальний, промвиробництво, зарплати	2010–2021	0.85	Виключено Крим (2014+), ОРДЛО (2014+); щорічник 2022 недоступний
Heritage Foundation EFI 2026	12 субіндексів, 176 країн	2026 (зріз)	0.80	Україна без повного рейтингу – відсутні 2 з 12 субіндексів
SIPRI Military Expenditure	Оборонні витрати та виробництво	2000–2024	0.88	Виробництво ОПК: оцінка, не точні дані
UNDP HDR / TI CPI	ІЛР, Індекс сприйняття корупції	2000–2024	0.85	Методологія CPI змінювалась; ретроспективні порівняння обережно

8 стратегічних блоків трансформації

- Не «що покращити» — а що, коли і за яким прецедентом. Інструмент + ціль + строк по кожному блоку. Логіка пріоритизації: блоки 1-2 (інституції) — передумова для ефективності блоків 3-8.

- **Блок 0. Довгострокова стратегія — нульовий пріоритет**

21 різний уряд за 35 років, жоден не тримав курс довше виборчого циклу. Польща мала план вступу до ЄС і виконувала його 13 років. Ірландія тримала CIT **12.5%** незмінним 40 років. Довгострокова стратегія (20+ років) — не декларація, а документ з вимірюваними цілями, закріпленими законом і захищеними від зміни уряду. Без стратегічного каркасу кожен з 8 блоків нижче — окремий захід, а не система.

- **Блок 1. Судова реформа — умова всього іншого**

Без незалежного суду жодна наступна рекомендація не дасть тривалого ефекту. Зовнішній інвестор не вкладе в країну, де спір вирішується телефонним дзвінком. Прецедент — НАБУ/ВАКС: відбір через міжнародні конкурсні комісії спрацював. Масштабувати на всю вертикаль. Ціль 3 роки: TI CPI — 45+ . Ціль 7 років: 55+ (рівень Польщі 2015 р.).

- **Блок 2. Залучення інвестицій**

ВЕЗ у post-war регіонах: 10-річні канікули з ПнП і ПДВ — лише для нових інвестицій. Польща 1995–2001: 14 ВЕЗ, 240 тис. робочих місць, **\$32 млрд** ПІІ. ПнВК замість ПнП (естонська модель — зростання інвестицій $\times 2.4$ за перші 5 років). Скасування ПДВ і мита на виробниче обладнання до 2032 р. Ціль: ПІІ з **2.5%** до **6–7%** ВВП — з **\$5** до **\$12–14 млрд/рік**.

- **Блок 2b. Податкова реформа — передбачуваність як конкурентна перевага**

200+ змін до Податкового кодексу щороку. Мораторій на зміни ПК на 5 років. Зниження ЄСВ з **22%** до **15%** для МСБ. Фіскальна рада з незалежністю від Мінфіну (аналог UK OBR). ПнВК замість ПнП — модель Грузії 2017 і Латвії 2018.

- **Блоки 3–4. Демографія і людський капітал**

Повернення **5.9 млн** біженців — з розряду PR-кампанії перевести в стратегічну задачу. Кожна людина, яка осідає в Польщі замість України — це втрата замовника, підприємця, платника податків на 30+ років.

Житловий ваучер для репатріантів: **\$15–20 тис.** субсидія. Іпотека «5-7-20» (польський *Bezpieczny Kredyt* — 180 тис. угод за 18 місяців). Освітня реформа за естонською моделлю (PISA #2 без збільшення бюджету).

- **Блоки 5–6. Кредитний ринок і доступне житло**

13.4% ВВП кредитів — свідчить не про слабкий попит, а про непосильну ціну капіталу. НБУ: зниження облікової ставки до **9–11%** протягом 2026–2028 рр. Законодавство про банкрутство фізичних осіб — механізм реструктуризації за 12–18 місяців. IPO-пілот на WSE (Варшавська біржа) для 10–15 українських компаній до 2027 р.

- **Блок 7. Defence Tech: від зброї до технологічного флагмана**

Brave1 → **\$500 млн** VC до 2030 р. R&D пільга **15%** — за японсько-ізраїльською моделлю. «Test in Ukraine» — контрольоване тестування оборонних систем союзників. Ринкова ціна: **\$100–300 млн/тест**. Спінофи в цивільний сектор — аналог MIT Lincoln Labs → Draper Labs → цивільний ринок. Паралель: Ізраїль Unit 8200 → Unicorn Nation.

- **Блок 8. Енергетична незалежність**

Зниження рентного навантаження на газовидобуток з **29%** до **12–15%** + PSA-угоди. Мета: власний видобуток **30 млрд м³/рік** за 7–10 років. SMR: Westinghouse AP-300, NuScale — реальний запуск до 2033–2035 р. Ринкові тарифи з цільовими субсидіями — без цього неможливо залучити **\$90.6 млрд** у відновлення енергетики.

Замість ВИСНОВКУ

- *Ми звикли думати про Україну як про країну, яка «не реалізувала потенціал». Але за три роки повномасштабної війни — ОПК зріс у 12 разів, газова залежність впала до нуля, армія ввійшла в топ-20 у світі. Потенціал реалізується. Просто під екзистенційним тиском, а не під впливом розумної стратегії.*

35 років боротьби. Це не вирок і не виправдання. Слід вважати це уроком. Польща, Естонія, Грузія, Ізраїль не мали магічного рецепту — вони мали конкретні рішення і достатньо тривалу послідовність у їх реалізації. Жодне з них не було легким або популярним у момент прийняття.

Три речі, без яких будь-яка програма відновлення перетвориться у чергову втрачену можливість:

- **судова реформа** як нульовий пріоритет *(без неї немає ні ПІІ, ні повернення капіталу);*
- **повернення 5.9 млн біженців** як демографічна надзадача;
- **конвертація оборонного потенціалу** в мирну технологічну перевагу.

Якщо ці три речі відбудуться — через 10 років Україна буде в базовому реформаційному сценарії (\$686 млрд ВВП до 2035). Якщо ні — в інерційному (\$355 млрд) або стагнаційному. Різниця між сценаріями — від **\$331 млрд ВВП** і мільйони повернених або не повернених людей.

Контрфактуал показує ціну вже втраченого: **\$480–950 млрд** залежно від бенчмарку. Повторювати цю помилку на наступні 35 років — неприпустима розкіш.

м.Київ, провулок Памви Беринди, 6

uifuture.org // info@uifuture.org // +380 66 902 38 97

За інституційної підтримки партнерів:

МХП

Superheroes.
MARKETING

Матеріал створено ГО "Український інститут майбутнього" за підтримки Фонду «Аскольд і Дір», що адмініструється ІСАР Єднання в межах проекту «Сильне громадянське суспільство України – рушій реформ і демократії» за фінансування Норвегії та Швеції. Зміст публікації є відповідальністю ГО "Український інститут майбутнього" та не є відображенням поглядів урядів Норвегії, Швеції або ІСАР Єднання.